

ULUSLARARASI ADALET DİVANININ BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN YAPTIĞI HARCAMALARIN ÜYE DEVLETLERCE KARŞILANMASI HAKKINDAKİ DANIŞMA GÖRÜŞÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM*

Öz

Uluslararası arenada toplumsal barışın sağlanabilmesi için gerek ülkeler arasında çıkan krizlerin gerekse ülke içindeki farklı gruplar arasında ortaya çıkan çatışmaların barışçıl yollarla çözümlenebilmesi supranasyonel kurumların gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Ulusların bu çerçevede devrettiği yetkilerin hukuki dayanaklarının neler olduğu öncelikle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Temelde her bir çatışma yahut anlaşmazlık için ad hoc olarak kurulan barış güçlerinin hangi yetkilerle donatıldığı da bunları oluşturan uluslararası hukuki metinler kapsamında detaylandırılacaktır.

Bu bağlamda makalede söz konusu barış güçlerinin hangi esaslara göre şekillendiği ve gönüllük esasına göre faaliyet göstermeleri konuları da açıklanmıştır. Ayrıca barış gücüne ihtiyaç duyan devletlerin genellikle Balkanlar, Orta Doğu, Akdeniz ve Asya'da yoğunlaşmasının arka planı ve bu operasyonlarda uyulması gereken hukuki, insani, siyasi ve mali ilkeler bahse konu barış gücünün bağlı bulunduğu uluslararası belgeler ışığında irdelenmiştir.

BM tarafından yürütülen uluslararası toplumsal barışın sağlanmasına yönelik tedbirlerin, BM zorlaması değil ihtiyaç duyan ülkenin rızası dâhilinde yapılma-

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı, Karabük, Türkiye | Asst. Prof., Karabük University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and Public Administration, Department of Law, Karabük, Turkey.

✉ azim_2006@hotmail.com • ORCID 0000-0002-7617-2429

✎ **Atıf Şekli** | Cite As: İBRAHİM Abdülazim, "Uluslararası Adalet Divanının Birleşmiş Milletlerin Yaptığı Harcamaların Üye Devletlerce Karşılanması Hakkındaki Danışma Görüşünün Değerlendirilmesi", *SÜHFD.*, C. 29, S. 1, 2021, s. 761-811.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

sı, bu tedbirlere ilişkin faaliyetlerin de bölgesel hegemonya ve terör faaliyetlerinin önüne geçme amacı taşıması örnek olaylarla birlikte anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler

BM • Barış Gücü • Uluslararası Hukuk • BM Harcamaları • Kuvvet kullanımı

EVALUATION OF THE CONSULTATIVE OPINION OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE ON THE COVERAGE OF THE EXPENSES OF THE UNITED NATIONS BY THE MEMBER STATES

Abstract

Today, in order to ensure social peace in the international arena, and the need to find peaceful ways to sort out the crises between countries or to solve the conflicts that arise between different groups in the country raises the necessity of supranational institutions.

In this context, Countries share some of their powers with international institutions. This article will try to reveal the legal basis of the powers that nations share with these organizations within this framework. Basically, as an established ad hoc for each conflict or dispute depending on which powers the peacekeepers are equipped with, will be detailed within the framework of the legal texts.

In this context the subject of the article is to explain that on what basis the peacekeeping forces are shaped and to open up about their voluntary based operations. Balkans, the Middle East, the Mediterranean as the regions who need the peacekeeping forces, Background of concentration in Asia and the legal, humanitarian, political and financial principles related to these forces that must be followed in these operations, will be explained in the light of international concepts.

The measures taken by the United Nations to ensure international peace, are not UN compulsions but are carried out within the consent of the state in need and the aim of activities related to these measures are to protect the regional hegemony and prevent terrorist activities. Will be explained with case studies.

Who will meet the financial burden of these operations, stated in the general context of the United Nations, and the legal status of the expenses of the UN peacekeeping forces will be studied in the light of case studies and international legal texts?

Key Words

UN • Peace Force • International law • UN Spending • Use of force

GİRİŞ

Uluslararası Adalet Divanı hükümleri, istişare mütalaaları ve düzenlemeleri özeti Birleşmiş Milletlerin Antlaşması'nın belirlenmiş harcamaları (Madde 17, Paragraf 2) 20 Temmuz 1962 tarihli istişare mütalaaları ele alınarak incelenecektir. Bu çalışmada Uluslararası Adalet Divanından çıkan kararı ve Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın maddelerine göre genel olarak barış gücü operasyonu, özel olarak harcamaları Mahkeme Kararı ele alınarak incelenmektedir.

Birleşmiş Milletlerin belirlenmiş harcamaları sorusu (Tüzük, Madde 17, Paragraf 2) Birleşmiş Milletlerin 20 Aralık 1961 tarihli Genel Kurulunda alınan Karar ile istişare mütalaası için Mahkemeye götürülmüştür. Uluslararası Adalet Divanı Mahkemesi beşe karşı dokuz oy ile Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararlarına uygun olarak talepte benzer şekilde sıralanan Birleşmiş Milletlerin Kongo ve Orta Doğu'daki operasyonları ile ilgili olarak mütalaa için talep edilen sıralamada Genel Kurul Kararı'nda geçen yetkili harcamaların, Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nün 17. maddesinin 2 paragrafının anlamı içerisinde "Örgüt Harcamaları" olduğunu açıklanmıştır.

Mahkeme başkanı Yasa'nın 66. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak, Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin Mahkemenin yazılı beyan alabileceğini, belirlediği sabitlenen 20 Şubat 1962 tarihine kadar soru hakkında bilgi sağlayabileceklerini dikkate almıştır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler üyesi kimi devletler görüşleri hakkında beyanlarını, notlarını veya yazılarını sunmuşlardır. Bunlar; Avustralya, Bulgaristan, Beyaz Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Kanada, Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Portekiz, Romanya, Güney Afrika, İspanya, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri, Yukarı Volta. 14-21 Mayıs tarihleri arasında yapılan duruşmalarda Mahkeme Kanada, Hollanda, İtalya, Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda, Norveç, Avustralya, İrlanda, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcilerinin sözlü beyanlarını dinlemiştir.

Uluslararası Adalet Divanının mütalaasında ilk olarak Mahkeme bir görüş bildirmeyi reddederek sorunun kendisini politik bir yapıya getireceğini ve antlaşma hükmünün yorumlanmasının aslında tüzel bir görev olarak alınmasına davet eden bir talebe politik bir özellik verilemeyeceğini beyan etmiştir. Bu bağlamda Mahkeme Doğu Karelya'nın durumu ile ilgili istişare mütalaasında Daimî Uluslararası Adalet Divanında önceden belirtilen prensipleri ve mevcut Mahkeme tarafından Bulgaristan, Macaristan ve Romanya ile barış anlaşmalarının yorumu ile ilgili istişare mütalaalarında (ilk evre) ve UNESCO'ya karşı yapılan şikâyetler üzerine ILO'nun İdari Mahkeme Kararı'nı geri almış ve neden Genel Kurulun ondan talep ettiği istişare mütalaasını vermediği konusunda herhangi bir "mücbir sebep" görmemiştir.

I. BARIŞI KORUMA OPERASYONLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE HUKUKİ DAYANAĞI

1. Barışı Koruma Operasyonlarının Ortaya Çıkışı ve Özellikleri

1.1. Genel Olarak

Askerî ve sivil personelin katıldığı, büyük ölçüde üye devletlerden sağlanan katılımlar ile barışı koruma operasyonları yapılır. Bu operasyonlar barış güçleri ve gözlemci heyetler tarafından yürütülür. Bu barış güçleri ve oluşturulan heyetler her bir operasyon için *ad hoc* olarak kurulur. Barış güçleri savunmaya yönelik silahlarla donatılırken gözlemci heyetler çoğunlukla silahsızdır. Zamanla bunlar arasında ayırım yapmak zorlaşmış ve gözlemci heyetler de taraflar arasında ihlallerin çözümlenmesine katkıda bulunmaya başlamıştır.¹

Uygulamada barışı koruma operasyonları çoğunlukla Güvenlik Konseyi tarafından yürütülmekle birlikte, Genel Kurulun da ilgili konu-

¹ Gözlemci gruplar, az sayıda kişiden oluşup görevi, sorun olan yerlere giderek Genel Sekreter'e ve Güvenlik Konseyine rapor vermektir. Kural olarak bunlar, kişi bazında görev yapar ve askerî kuvvet olmadıkları için silah taşımaz. Askerî kuvvet içeren gruplar ise, daha büyük sayıda ordulardan oluşup yetkileri daha geniştir. Bunlar, silahlı çatışma olan bir yere, daha fazla çatışma olmasını engellemek, ateşkesi gözlemek, askerden arındırılmış bir bölgeyi tutmak ve dış müdahaleyi önlemek gibi farklı amaçlarla yerleştirilebilir. Bk., KÜTÜKÇÜ, M. Akif, "Uluslararası Hukukta BM Barışı Koruma Kuvvetlerinin Değişen Rolü", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı: 3-4, 2003, s.139.

da üstünlük kullandığı görülmektedir.² Barış gücünün süresi, uzatılıp uzatılmayacağı, operasyonun niteliği ve etkinliği ile ilgili her türlü sorun barış gücünü kuran organ tarafından incelenir ve karara bağlanır. Barış gücünde yer alan askerî personel, Genel Sekreter'in yönetimi altındadır. Genel Sekreter'in rolü çok önemlidir, çünkü barış gücünün kuruluşu aşamasında gerekli planları hazırlar ve taraflara danışarak bir tavsiyede bulunur.³ İlgili tavsiye, gücü kuracak organda ve oluşturulacak gücünün finansmanı⁴ için Genel Kurulda oylanır.⁵ Ardından Genel Sekreter, barış gücünü kuran organa sürekli rapor verir ve öngörülmeven durumlarda gücü kuran organdan yol göstermesini ister.⁶

Barışı koruma operasyonunda görev alan askerler, üye devletlerden gönüllülük esasına göre sağlanır ve üye devletler askerlerini istedikleri zaman geri çekebilir. Her devletin askeri kendi üniformasını giymekte olup bu askerlerin barışı koruma kuvveti olduğu başlarına giydikleri mavi berelerden ya da taşıdıkları BM rozetlerinden anlaşılmaktadır.⁷ Kural olarak personele ilişkin aylık, terfi, emeklilik, üniforma gibi

² BM'nin barışı koruma operasyonları yaratabileceği konusunda bir tartışma olmakla birlikte, hangi organın barış gücü tesis etmeye yetkili olduğu konusunda belirsizlik vardır. Uygulamada Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel Sekreter'in ilgili konuda yetkilerini kullandığı ve barış güçlerinin söz konusu organların kararları ile tesis edildikleri görülmektedir. Bk., ARIBOĞAN, Deniz. Ü. "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler ve Temel Sorunları", *Avrasya Dosyası, BM Özel Sayısı, Cilt: 8, . Sayı:1, 2002, s. 135.*

³ Yavuz ALANGOYA İçin Armağan, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2009, s. 812.

⁴ "Örgüt Harcamaları" şeklinde ele almadığı argümanına cevaben, Mahkeme bu yoruma uygun olmadığını belirtmiştir. UNEF finansmanı ile ilgili kararların analiz edilmesinde mahkeme özel bir hesabın tesis edilmesinin Genel Kurul tarafından paylaştırıldığı gibi üyelerin katkılarından sağlanamayacağı anlamını getirmez. Bu konudaki karar, ki bu üçte ikilik çoğunluk gerekliliği ile uyarlanmıştır, UNEF harcamalarının "başka şekilde genel Kurul Birleşmiş Milletlerce üstlenilmesi veya üyeler tarafından paylaştırılması kararı alamayacağından "Örgüt Harcamaları" sonucunda durulması konusunu belirlemiştir. Bu nedenle Mahkeme UNEF harcamalarının yıldan yıla Madde 17 Paragraf 2 anlamı içerisinde Örgüt harcamaları olarak Genel Kurulca ele alınmasını belirlemiştir. Bk., Uluslararası Adalet Divanının 20 Temmuz 1962 Yılındaki BM, Üyeleri tarafından Harcamalar kararı.

⁵ KESKİN, Funda, "Yeni Barış Güçleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:54, S:4, 1999, s.70.

⁶ *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)* IGH, *Armed Activities*, IçJ Rep. 2005, Rn.130vd.

⁷ KÜTÜKÇÜ, s. 139.

konular tabi oldukları ulusal mevzuata göre belirlenir ve karşılanır.⁸ Barışı koruma operasyonuna katılım, doğal olarak kuvvet gönderen ülkenin kendi anayasasındaki veya kanunlarındaki esas ve usullere, yetki ve sınırlamalara uygun biçimde yapılmaktadır. Söz konusu katılım, askerî birlik, gözlemci, ulaştırma aracı ya da mali destek şeklinde olabilir.⁹

Günümüzde, 16 barışı koruma operasyonu faaliyeti icra edilmektedir. Operasyonların coğrafi olarak Balkanlar, Orta Doğu, Akdeniz ve Asya'da yoğunlaştığı görülmektedir.²³ Operasyonlar, BM Genel Sekreteri'nin başkanlığındaki BM Barış Koruma Operasyonlar Dairesi tarafından yürütülmektedir.¹⁰

1.2. Temel İlkeler

BM Antlaşması'nda açıkça öngörülmemiş olması nedeniyle barışı koruma operasyonlarının hangi ilkelere sahip olacağı konusunda, Örgüt bünyesinde çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, günümüzde bağlayıcılığı olan herhangi bir metin bulunmamaktadır. Belirtilen nedenle barışı koruma operasyonlarının, uygulamada ortaya çıkan ve gerek Örgütün gerek üye devletlerin farklı şekillerde kabul ettikleri ilkeler çerçevesinde yürütüldüğü söylenebilir.¹¹ Uygulamada ortaya çıkan ilkelerin temeli, Süveyş Krizi sonrasında Mısır ve İsrail arasında çıkan anlaşmazlık sonucunda doğmuştur. Sorun nedeniyle tesis edilen UNEF-I¹² ile ilgili olarak dönemin Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld tarafından Genel

⁸ ÇAYCI, Sadi, "Barış Gücü Harekâtının Hukuksal Esasları", Silahlı Kuvvetler Dergisi, C:112, S:335, 1993, s.106.

⁹ SUR Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2000, s. 176, Ayrıca BM Genel Sekreteri'nin barışı koruma operasyonlarındaki rolü ve Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmesi ile ilgili ayrıntılı olarak bk. SAROOSHI, Danesh, "The Role of the Secretary-General in United Nations Peace-Keeping Operations", Aust. YBIL, Vol.20, 1999, ss. 279-297

¹⁰ ALANGOYA için Armağan, s.820.

¹¹ Karar için bk.<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/211/00/IMG/NR021100.pdf?OpenElement>. (Erişim Tarihi: 13.01.2017)

¹² UNITED NATIONS EMERGENCY FORCE

Kurula 6 Kasım 1956 tarihinde sunulan Raporda açıklanmıştır.¹³ Belirlenen temel ilkeler:

(1) Barış gücünün, Güvenlik Konseyi veya Genel Kurulun yetkisi ya da kontrolü altında olacağı,

(2) Örgütün operasyon üzerindeki kontrolünün Genel Sekreter tarafından sağlanacağı,

(3) Barış gücünün Antlaşma'nın VII. Bölümü'nde öngörülen türden bir güç olmaması nedeniyle ev sahibi ülkenin rızasına dayalı olarak kurulup faaliyet göstereceği ve bunun sonucu meşru müdafaaanın ötesinde kuvvet kullanamayacağı,

(4) Gücün üstlendiği fonksiyonlar çerçevesinde ev sahibi ülkede hareket serbestisi olacağı,

(5) Barış gücü komutanının Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul tarafından atanacağı ve ilgili organlara karşı sorumlu olacağı,

(6) Görev alacak personelin daimî üyeler dışındaki üye devlet ülkelerinden gönüllülük esasına dayalı olarak sağlanacağı,

(7) Gücün tarafsızlık içinde hareket edeceği, ev sahibi ülkenin kanun ve düzenlemelerine saygı göstereceği ve iç işlerine karışmayacağı,

(8) Barış gücünün geçici nitelikte olduğu ve üstlendiği fonksiyonların gerekliliğine göre görev süresinin uzatılabileceğidir.

Söz konusu ilkeler, daha sonraki uygulamalara esas olmuş ve Genel Kurulun 1001(1956) sayılı Kararı ile onaylanmıştır.¹⁴ Ardından Genel Kurul, 18 Şubat 1965 tarihinde aldığı Kararı'nda Antlaşmanın 22. maddesinde tali organlar kurma konusunda kendisine tanınan yetkiye dayanarak barışı koruma operasyonlarını bütün yönleri ile ele alması için "BM Barışı Koruma Operasyonları Özel Komitesi"ni tesis etmiştir.²⁸

9 Aralık 1994'te Genel Kurulun kabul ettiği BM personeli ile bağlı diğer personelin güvenliğine ilişkin Sözleşme ile barışı koruma operas-

¹³ United Nations Enforcement Force-I; 1956 Ekim ayının sonunda İsrail, Fransa ve İngiltere Mısır'a saldırmış fakat beş gün içinde devletler ateşkes ilan etmiş, ardından BM Genel Kurulu 5 Kasım 1956'da UNEF-I'ni tesis etmiştir. Bk. MALANCZUK, Peter, Akerhurst's Modern Introduction to International Law, Routledge, USA, 1997, s. 417.

¹⁴ ALANGOYA için Armağan, s.826.

yonları ilk defa uluslararası bir sözleşmeye konu olmuştur. Sözleşme 'de barış güçleri personeli de dâhil olmak üzere BM personeli ve bağlı diğer personele yönelik saldırıların cezalandırılmasını amaçlayan hükümlerin yanı sıra barışı koruma operasyonlarının dayandığı bazı ilkeler de yer almıştır.¹⁵

Barışı koruma operasyonlarını, BM Antlaşması'nda yer alan zorlama tedbirlerinden ayıran özelliklerin başında rızaya dayalı olması gelir. Barış güçleri iki devlet arasına yerleştirilecek ise, her iki devletin de rızası aranır. Taraflardan birinin rızası yoksa barış gücü sadece rızası olan tarafa yerleştirilir. Ancak zamanla söz konusu ilkedeki sapmalar olduğu görülmüştür. Örneğin Kıbrıs'ta Rum ve Türk toplumları arasında yaşanan 1964-74 yılları arasındaki çatışmaya ilişkin tesis edilen UNFICYP¹⁶ için Kıbrıslı Rumların rızası alınırken Türklerin rızası alınmamıştır. Eğer iç savaşın yaşandığı ülkede çok sayıda çatışan taraf bulunuyorsa taraflardan hangilerinin rızasının alınacağı sorun olmaktadır. Somali'deki gibi mevcut bir hükümet de yoksa sorun daha da büyümektedir. Soğuk Savaş döneminde neredeyse bütün operasyonlar rızaya dayanırken Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen operasyonlarda rıza unsurunun açıkça ihlal edildiği görülmüştür. Nitekim Güvenlik Konseyinin 781 sayılı Kararı ile Bosna-Hersek hava sahası üzerinde askerî uçuşları yasaklaması ve yasağı izleme görevini UNPROFOR'a¹⁷ vermesi tarafların rızasına dayanmamıştır.¹⁸

Boutros Ghali'nin barış gündeminde şimdiye kadar operasyonların tüm tarafların rızası ile teşkil ettiği açıklamasına yer vermesi, çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Söz konusu durum, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin endişeye kapılmasına neden olmuş, rızaya dayanmayan barışı koruma operasyonlarının yeni bir müdahale biçimi yaratabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bosna'dan sonra Somali'de de rızanın olmayışı endişeleri doğrulamıştır. Konsey, Somali'de UNOSOM-

¹⁵ ÖNCÜ, Mehmet, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri" Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 2, Sayı. 6, 2006, s.33.

¹⁶ UNITED NATIONS PEACE- KEEPING FORCES IN CYPRUS, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, ULUSLARARASI KUVVETLERİ, KIBRIS

¹⁷ Unprofor: united nations protection force

¹⁸ ÖNCÜ, s.33.

I¹⁹'in yerine geçen UNOSOM-II'ye, 794 sayılı Kararı ile insani yardım faaliyetleri için güvenli bir ortam oluşturulması amacıyla üye devletlere kuvvet kullanma yetkisi tanımıştır.²⁰ UNOSOM'ın kuruluşu sırasında BM Antlaşması'nın VII. Bölümü'ne dayanan Konsey, tarafların rızasını almamış ve fonksiyonları kendisi belirlemiştir. UNPROFOR²¹ ve UNOSOM-II VII. Bölüm'e dayanılarak kurulmuş olmalarına rağmen söz konusu operasyonların hangi maddeye dayandıkları belirtilmemiştir. Belirtilen operasyonlar, insani durumun hafifletilmesine yardımcı olmadığı gibi, Antlaşma'nın VII. Bölümü'nde yer alan zorlama önlemleri arasındaki ayrımın bulanıklaşmasına neden olmuştur.²²

Zamanla soruna yakın ilgisi olan tarafların barış güçlerine katılmaması, başka bir ifade ile tarafsızlık ilkesi de göz ardı edilmeye başlanmıştır. Söz gelimi, UNICYP için asker temin eden İngiltere'nin Kıbrıs sorununa ilgisi olmadığını söylemek zordur. Barış güçlerine Konseyin daimî üyelerinin, komşu devletlerin ve soruna yakın ilgisi ile çıkarı olan devletlerin dâhil edilmemeye çalışılmasının temel gerekçesi, barış gücünün kurulmasına yol açan uyuşmazlığı veya durumu, bölgesel hegemonyadan korumaktır. Ancak özellikle son dönemlerde askerî güçlerin çoğunlukla daimî üyelerden özellikle ABD'den sağlandığı düşünüldüğünde, söz konusu ilkedeki sapıldığı söylenebilir.²³

1.3. BM Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Dayanağı

BM barışı koruma operasyonları önce de ifade edildiği gibi, BM Antlaşması'nda açıkça düzenlenmiş bir mekanizma değildir. Örgüt tarafından geliştirilmiş olmakla birlikte, Örgütün kurucuları tarafından öngörülmemiştir.²⁴ Güvenlik Konseyi kararlarında çoğunlukla bu operasyonların dayanağı konusunda herhangi bir bölüme ya da maddeye atıf

¹⁹ UNITED NATIONS OPERATION SOMALIA

²⁰ Bk. MCCOUBREY; WHITE, op.cit., s. 72; Ayrıca karar için bk. <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/II/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>. (11.01.2017).

²¹ UNITED NATIONS PROTECTION FORCE

²² GÖNLÜBOL, Mehmet, "Birleşmiş Milletler Kuvveti: Süveyş ve Kongo olayları" Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı:1, Mart 1961, s.161.

²³ ALANGOYA İçin Armağan, s.834.

²⁴ United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission, bk., Kararın detayını, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unikom/12.01.2018>.

yapılmamakla birlikte, bazı kararlarında tersi bir tutum sergilediği de görülmüştür. Söz gelimi, Irak-Kuveyt sınırını ve bu sınırda oluşturulan askersizleştirilmiş alanı izlemekle görevlendirdiği UNIKOM²⁵'un tesisine ilişkin 689 sayılı Karar'ında Konsey, VII. Bölüm çerçevesinde hareket edildiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra Bosna-Hersek ve Somali'de de Antlaşma'nın VII. Bölümü'ne dayanılmış, hatta meşru müdafaa'nın ötesinde kuvvet kullanma yetkisi tanınmıştır.²⁶

Açık bir düzenlemenin yokluğu, ilgili konuda çeşitli görüşleri de beraberinde getirmiştir. Bir görüş, Antlaşma 'da hukuki dayanağı olmayan operasyonların acil ihtiyaçtan doğan *ad hoc* bir cevap olduğunu ileri sürmüş, böyle bir mekanizmanın yetki aşımı (*ultra vires*) anlamına gelip gelmediği üzerinde durulmamıştır. Başka bir görüşe göre, BM'nin görev ve yetkileri Antlaşma'nın yanı sıra Örgütün karar ve uygulamalarından da kaynaklanır.²⁷ Bir başka ifade ile ilgili konuda bir örf âdet hukuku oluşmuştur. Dayanak olarak da 21 Mart 1986 tarihli "Viyan Devletler ve Uluslararası Örgütler veya Uluslararası Örgütler Arasındaki Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi"nin 2. maddesi gösterilmektedir.²⁸

Buna göre, uluslararası örgütlerin kuralları, kurucu metinleri ile bu metinlere uygun olarak kabul edilmiş karar ve uygulamalardan oluşur.²⁹ BM Antlaşması'nda ilgili konuda bir düzenlemenin yokluğu nedeniyle Örgüt uygulamalarının, belirtilen Sözleşme ile barışı koruma operasyonlarına dayanak oluşturabileceği söylenebilir.³⁰

Operasyonların hukuki dayanağını açıklamaya çalışan görüşlerin büyük bir bölümü, Antlaşma'nın çeşitli maddelerini esas almaktadır. Bir görüşe göre, operasyonlar Antlaşma'nın 29. maddesine dayanmaktadır.

²⁵ Karar için bk. <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/25/IMG/NR059625.pdf?OpenElement> (06.01.2018)

²⁶ ATEŞ, s.315

²⁷ GÜN, Ö. Rengin, "Birleşmiş Milletler Örgütünün Örgütlenme İlkeleri ve Örgüt Yönetimi Açısından İncelenmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, 2000, s.2.

²⁸ ÇELİK Edip F, Milletlerarası Hukuku Birinci Kitap, Filiz Kitap Evi İstanbul, 1987, s.323.

²⁹ BOZKURT Enver,- KÜTÜKÇÜ M, Akif,- POYRAZ Yasin, Devletler Hukuku Mevzuatı, 1.Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004, s. 242.

³⁰ DOĞAN İlyas, Devletler Hukuku, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s.143.

İlgili maddeye göre, Konsey görevlerini yerine getirirken gerekli tali organları kurabilecektir. Bununla birlikte, tali organlar oluşturulması usule ilişkin konulardan olduğu için Antlaşma'nın 27/2. maddesine göre ilgili organlar kurulabilmekte, karar alınabilmesi için Konseyin herhangi 9 olumlu oyunun varlığı yeterli kabul edilmektedir. Ancak barışı koruma operasyonları için beş daimî üyenin olumlu oyu gerekmekte olup bu da 29. madde dayanağını zorlaştırmaktadır ki 1956 Süveyş Krizi örneği söz konusu durumu doğrulamaktadır. İngiltere ve Fransa'nın vetoları nedeniyle Konsey karar alamayınca UNEF-I'in tesisi Genel Kurul tarafından gerçekleştirilmiştir.³¹

Başka bir görüşe göre ise, operasyonlar VII. Bölüm'e dayandırılmaktadır. VII. Bölümü'n başlangıç noktası 39. madde olup öncelikle Güvenlik Konseyinin "barışın tehdit edildiği, bozulduğu veya saldırı fiilinin gerçekleştiği" saptamasını yapması gerekir. Ardından somut duruma göre, 41 ve 42. maddelerde yer alan³² silahlı kuvvet içermeyen ya da içeren önlemlerin alınmasına karar verir.³³ Çoğunlukla ve özellikle son dönemlerde, operasyonları kuran kararlarda VII. Bölüm'e atıf yapılması ve bazı barış güçlerine meşru müdafaa'nın ötesinde kuvvet kullanma yetkisi tanınması nedeniyle operasyonların hukuki dayanağının silahlı kuvvet kullanılmasını gerektiren tedbirleri içeren 42. maddeye dayandırma eğilimi ortaya çıkmıştır. Ancak 42. maddenin uygulanması, 43. maddede öngörülen anlaşmaların yapılmasına bağlandığı ve bu anlaşmalar da yapılamadığı için operasyonların 42. maddeye dayandırıl-

³¹ ATAK M. Sadık, Harp Sonrası Dünya, 1945- 1966: Post War World, Ankara: Ankara Basım ve Cilt evi, 1966, s.123.

³² Madde 42- Güvenlik Konseyi, 41. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir; 43. madde, 1. Birleşmiş Milletlerin tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak üzere Güvenlik Konseyinin çağrısı ile özel anlaşma ya da anlaşmalar uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkında içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konseyin hizmetine sunmayı yüklenirler.

³² HALATÇI, Ülkü. BM Ortak Güvenlik Sistemi ve Sistemin İşleyişindeki Sorunlar (Y. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, 2004), s.44.

ması mümkün görünmemektedir. Ayrıca gönüllülük esası dikkate alındığında operasyonları 43. maddeye dayandırmak zorlaşmaktadır. 42. madde temelde bir zorlama tedbiri olup devletlerin rızası aranmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı,³⁶ 1962 tarihli BM'nin Bazı Harcamalarına İlişkin Verdiği Danışma Görüş'ünde Kongo'da görev yapmak için tesis edilen ONUC'un BM Antlaşması'nın VII. Bölümü'ne³⁴ dayanan bir zorlama tedbiri olmadığını ifade ederek 42. maddenin dayanak olamayacağı görüşünü desteklemiştir.³⁵

Sonuç olarak, barış operasyonlarını Antlaşma metninde bir yere yerleştirmek gerekirse en uygun yerin VI ve VII. Bölümler arası olduğu söylenebilir. Askerî niteliği gereği VI. Bölüme, bu askerî niteliğe istisnalar dışında zor kullanma yetkisinin tanınmaması nedeniyle VII. Bölüme dayanmamaktadır.³⁶ Hukuki dayanağının tespiti çok karmaşık ve zor olan barışı koruma operasyonları gerek uluslararası hukuk gerek BM Antlaşması çerçevesinde farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. UAD da BM'nin Bazı Harcamalarına İlişkin Verdiği Danışma Görüş'ünde, BM'nin barış güçleri oluşturmasının yetki aşımı anlamına gelmediğini başka bir ifade ile *intra vires* olduğunu belirterek söz konusu durumu desteklemiştir.

1.4. BM'nin Genel Olarak Finansmanı

Birleşmiş Milletlerin barışı koruma operasyonları ile ilgili en büyük sorunlardan biri, operasyonların finansmanıdır. BM Antlaşması'nda, Örgütün bütçesinin Genel Kurul tarafından incelenip onaylanacağı öngörülmüştür.³⁷ Örgütün harcamaları ise, Genel Kurulun yaptığı taksime göre, üye devletlerden karşılanacaktır.³⁸ Önceleri barış güçleri ile ilgili bir sorun yaşanmazken zamanla bir finansman sorunu ortaya

³⁴ Uluslararası Adalet Divanı Kararı, Birleşmiş Milletlerin Harcama ile İlgili VII Bölüm.

³⁵ Kararın bir özeti için ORAKHELASHVILI, op.cit, s. 498; bk. Uluslararası Adalet Divanınının 20 Temmuz 1962 tarihli "Certain Expenses of The United Nations" kararının tam metni için: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=4a&case=49&code=ceun&p3=9>. (02.12.2017)

³⁶ ATEŞ, op.cit., s. 324/325, Ayrıca bk. MC COUBREY; WHITE, op.cit, s. 50.

³⁷ BM Antlaşması'nın, 17.maddesinin, 1. fıkrası

³⁸ BM Antlaşması'nın, 17. maddesinin 2. fıkrası

çıkıştır. Bazı devletlerin payına düşen kısmı ödememesi ya da geç ödemesi nedeniyle UNEF-I ve ONUC'ta mali kriz meydana gelmiştir.³⁹

Çıkan kriz üzerine Genel Kurul, UAD'dan barış gücü harcamalarının Antlaşma'nın 17/2. maddesi kapsamındaki örgüt harcamaları grubuna girip girmediği konusunda görüş istemiştir.⁴⁰ UAD, BM'nin Bazı Harcamalarına İlişkin Verdiği Danışma Görüş'ünde barışı koruma operasyonlarının Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul tarafından oluşturulabileceği ve yapılacak harcamaların belirtilen maddenin kapsamına girdiği değerlendirmesini yapmıştır.⁴¹ Daha sonra ilgili danışma görüşü Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir. Genel Kurul, bir başka önlem olarak 20 Aralık 1961 tarihinde aldığı bir kararla BM bonolarının satışa çıkarılması yoluna gitmiş ve 200 milyon dolar, %2 faizli ve 25 yıl vadeli bonolar, Örgütü mali açıdan biraz rahatlamıştır.⁴²

Yapılan çalışmalara rağmen özellikle, eski SSCB⁴³ ve Fransa ile bazı devletler paylarına düşen ödemeleri yapmamış; bunun üzerine ABD, ödemelerin yapılmaması hâlinde BM Antlaşması'nın 19. maddesinde yer alan Genel Kurulda oylamalara katılmama yaptırımının uygulanmasını talep etmiştir. Eski SSCB⁴⁴ ise, 19. maddenin uygulanması

³⁹ Eski SSCB, UNEF'in harcamalarının İsrail, Fransa ve İngiltere tarafından ödenmesini, ONUC harcamalarının da yine soruna yakın çıkan olan Batılı devletler tarafından karşılanmasını istemiştir. Eski SSCB'nin amacı, operasyonların finansmanı sorununu çıkmaza sokmak ve böylece kendi nüfuz bölgesi olarak gördüğü alanlara müdahale edilmesini önlemek idi. ABD ise, tam tersi bir tutum sergileyerek üye devletlerin tespit edilen miktarları ödeme yükümlülükleri olduğunu ileri sürmüştür, çünkü operasyonlar çoğunlukla ABD'nin çıkarlarına hizmet edecek şekilde ortaya çıkmaktadır. Bk. STOESSINGER, John, G., "Who Pays", LARUS, Joel (Ed.), From Collective Security to Preventive Diplomacy", John Wiley and Sons Inc., New York, 1965, ss. 493

⁴⁰ GÖNLÜBOL, s. 167.

⁴¹ ALANGOYA İÇİN s. 420.

⁴² Uluslararası Adalet Divanı Hükümleri, Danışma görüşleri, BM, Belirenmiş Harcamaları, (Tüzük, Madde 17, Paragraf, 2) 20 Aralık 1961 tarihinde Genel Kurulda alınan karar ile istişare mütalaası için Mahkemeye götürülmüştür.

⁴³ SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ

⁴⁴ SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'dir. 1917'de ilk temelleri atılan ve Lenin liderliğindeki Bolşeviklerin Menşevikleri yenmesiyle 1922'de ilan edilen ve 1991 yılında Gorbaçov döneminde tarihe karışan, ortalama bir insan ömrü kadar hüküm sürmüş bir 20. yy. imparatorluğudur. Bu devlet 20. yy.da komünizmin dikta rejimine dönüşümünün en büyük örneğini teşkil etmiştir.

hâlinde Antlaşma'dan çekileceğini belirtmiştir, UNEF'in tesisinde de çeşitli yöntemler belirlenmiş olmakla birlikte etkin bir sonuca ulaşmak mümkün olmamıştır.⁴⁵

Soğuk Savaş döneminde yıllık 300 milyon dolar civarında olan barış gücü harcamaları, Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle son yıllarda ciddi bir artış göstermiş ve 1948'den bu yana yaklaşık 31,54 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde barış güçlerinin türü de değişmiş, iç savaş ile bağlantılı operasyonlar tesis edilmeye başlanmış, ancak maliyeti çok yüksek olan söz konusu operasyonlar mali krizi körüklemiştir.⁴⁶ Gerek Konseyin gerek daimî üyeleri gerek diğer devletler ödemelerini geçmişte olduğu gibi günümüzde de zamanında yapmamakta söz konusu durum, BM barış güçleri personelinin maaşları ile diğer borçların ödenmesine engel olmaktadır.⁴⁷

Barış Gündem'inden üzerinde durulan konulardan biri de finansmandır ki bu sorun aşılmadıkça diğer önerilerin gerçekleştirilmesi pek mümkün görünmemektedir. Örgüte yüklenen görevler ile sağlanan mali olanaklar arasında ciddi bir uçurum bulunmaktadır. Bunun için yeni fonlar kurulması, geciken ödemelerin faizlendirilmesi, barışı koruma faaliyetleri için tek bir fon oluşturulması, bazı kalemlerde kesinti yapılması gibi öneriler sunulmuştur.⁴⁸ Ayrıca borcunu ödemeyen devletlere, Antlaşma'nın 19. maddesindeki yaptırım uygulanarak Genel Kurulda oy kullanma haklarının ellerinden alınabileceği belirtilmiştir. Bütün bunların sağlanması için üye devletlerin ilgili konuda istekli ve duyarlı

⁴⁵ 19. maddeye göre, örgüt giderlerine göre iştirak hissesinin ödenmesinde geciken bir BM üyesi gecikmiş ödemelerinin tutarı, geçen tam iki senelik hissesine eşit veya bundan fazla ise Genel Kurulda oya iştirak edemez.

⁴⁶ ATEŞ, op.cit., s. 494; Belirtilen operasyonlar, önceki dönemlere göre daha geniş bir yelpazeye dayanan görevler üstlenmişlerdir. Klasik fonksiyonlarının yanı sıra seçim sürecine nezaret etmek veya bizzat kendi kontrolünde seçimler yapmak, güvenli bölgeleri korumak, insani yardım malzemelerinin dağıtımını sağlamak ve kolaylaştırmak, çeşitli idari fonksiyonlar ve çatışan tarafların terhisine yardımcı olmak gibi görevler de üstlenmişlerdir. Barış güçlerinin sayısı ve fonksiyonlarının artışı kaçınılmaz olarak finansal bir krizi de beraberinde getirmiştir.

⁴⁷ ALANGOYA için Armağan, s.843.

⁴⁸ Bk. <http://www.un.org/Docs/SG/.agpeace.html>. (Erişim Tarihi: 11.01.2017)

olması gerekmektedir, aksi hâlde operasyonların geleceği tehlikeye girecektir.⁴⁹

1.5. Birleşmiş Milletler Harcamalarının Karşılama Yöntemleri

BM'nin yıllık bütçesi 1,9 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Barış gücü operasyonları hariç, BM etkinlikleri, personel ve altyapı giderlerini kapsayan bütçe, Antlaşma uyarınca üye ülkeler tarafından karşılanmaktadır. Her üye ülkenin bütçeye katkısı, o ülkenin dünya ekonomisinden aldığı paya göre hesaplanır. Bir bütün olarak BM sisteminin yıllık harcaması ise 15 milyar dolar dolayındadır. Bu tutarın yaklaşık üçte ikisi üye ülkelerin gönüllü katkılarından sağlanırken kalan bölüm üye ülkelerin zorunlu katkı paylarından karşılanır. BM bütçesi, büyümek bir yana son yıllarda reel olarak küçülmektedir: 2006-2007 bütçesi 3,79 milyar ABD dolarıdır. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse:⁵⁰

- 25 üyeli Avrupa Birliği'nin 2004 bütçesi 7,3 milyar ABD doları olmuştur.
- Tokyo Büyükşehir Belediyesi İtfaiyesinin bütçesi 2,2 milyar dolardır.
- Medya devi Time Warner 2004 yılında 3,3 milyar ABD dolarını sadece reklamları için harcamıştır.
- Dünya Sağlık Örgütü'nün bütçesi, lüks bir transatlantik fiyatı veya Washington kentindeki bir futbol stadyumu inşası bütçesi kadardır.

Üye ülkelerin katkı payları, onların ödeme gücü ile orantılıdır. Ödeme gücünün belirlenmesi için üye ülkenin gayrisafi millî hasılası (GSMH) esas alınır ve katkı payı bütçenin yüzdesi olarak belirlenir. 2005 yılında 47 üyeden alınan paylar ülke başına en düşük 14,360 ABD doları olarak tahakkuk etmiş, en yüksek katkı payı da ABD için 362.852.996

⁴⁹ TÜTÜNCÜ Ayşe Nur, İnsancıl Hukuka Giriş, 4. Baskı, Ankara: Beta Yayınları, 2019, s.40.

⁵⁰ STOEßINGER, John, G., "Who Pays", LARUS, Joel (Ed.), From Collective Security to Preventive Diplomacy", John Wiley and Sons Inc., New York, 1965, s. 493

ABD doları olarak belirlenmiştir. 2005 yılı bütçesinde üye ülkeler arasında en yüksek 10 katkı payı şöyle olmuştur:⁵¹

ABD	22.00	362.7
Japonya	19.47	279.6
Almanya	8.66	124.4
İngiltere	6.13	88.0
Fransa	6.03	86.6
İtalya	4.89	70.02
Kanada	2.81	40.4
İspanya	2.52	36.2
Çin	2.05	29.5
Meksika	1.88	27.0

Zengin ülkelerin daha çok, yoksul ülkelerin daha az ödemesine olanak sağladığı için bu yöntem adildir. Ayrıca katkı paylarının adil ve gerçekçi olmasını sağlamak için katkı payları her üç yılda bir en yeni veriler ışığında gözden geçirilmektedir.⁵² Öte yandan BM'nin yıllardır içinde bulunduğu mali bunalım, üye ülkelerin Genel Kurulda kendi oylarıyla kabul edilen programların maliyetinde kendilerine düşen payı ödememelerinden kaynaklanmaktadır. Kimi ülkeler bütçe paylarını kendi ulusal bütçe teknikleri ya da yoksulluk nedeniyle zamanında ödeyememektedirler. Kimi ülkeler ise BM'ye baskı yapmak amacıyla ya da siyasal nedenlerle ödeme yapmamaktadırlar.⁵³

⁵¹ Uluslararası Adalet Divanı Kararı, BM, Harcama İle İlgili Danışma Görüşü, 20 Temmuz 1962

⁵² STOESSINGER, s.494

⁵³ <http://www.unicankara.org.tr/index.php?LNG=1&ID=102>. Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, Ankara, BM Harcamaları ile ilgili, (Erişim Tarihi: 13.01.2017)

1.6 Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarının Giderlerini Karşılama Yöntemleri

Barış Gücü operasyonlarının finansmanında uygulanan yöntem, BM Antlaşması uyarınca maliyetin tüm üye ülkeler tarafından paylaşılmasıdır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında taşıdıkları özel sorumluluk nedeniyle Güvenlik Konseyi daimî üyeleri daha yüksek bir pay öderken kalan üye ülkeler Genel Kurulun belirlediği oranlara göre ödeme yaparlar.

Genel Sekreter'in çağrısı üzerine bir barış gücü operasyonuna personel, donanım, malzeme ya da başka tür destek sağlamak isteyen üye ülkelere bu katkıları karşılığında barış gücü bütçesinden ödemede bulunulur. Bugüne kadar birçok ülke de kendilerine tahakkuk eden payın yanı sıra gönüllü ve ücretsiz olarak mali kaynak, personel, malzeme, taşımacılık hizmetleri gibi ek destek sağlamıştır.⁵⁴

1998'de beş daimî üye, barış gücü operasyonlarının maliyetinin %49'unu karşılamıştır. Öteki sanayileşmiş ülkelere BM bütçe katkı payları kadar bir pay tahakkuk ettirilmiş ve dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin paylarında önemli bir düşüş sağlanmıştır. 1995'te eski Yugoslavya'daki operasyon sırasında Barış Gücü maliyeti 3,5 milyar dolarla en üst noktasına ulaşmış, 1996'da 1,4 milyar, 1977'de 1,3 milyar, 1998'de yaklaşık 1 milyar dolara düşmüştür. 1998 değeri, aynı yılın dünya askerî harcamalar toplamının binde 2'si kadar ve New York kenti Polis Teşkilatının bütçesinin altındadır.⁵⁵

Kongo Cumhuriyeti'nde, Temmuz 1960'ta başlayıp Haziran 1964'te biten operasyonda 19.828 kişi uluslararası ve mahallî memurların desteği ile görev yapmıştır. 245 asker, 5 uluslararası sivil memur toplam 250 kişi hayatını kaybetmiştir. Operasyonun maliyeti 400,1 milyon ABD dolarıdır.⁵⁶

⁵⁴ Marrack Goulding, *The Evolution of United Nations Peacekeeping*, International Affairs, Vol.69,1993, s.21.

⁵⁵ STOESSINGER, s.494.

⁵⁶ Kongo harcaması ile ilgili 20 Temmuz 1962 Uluslararası Adalet Divanı Kararı, BM harcamaları ve Kongo'nun Mahkeme (örgüt harcamalarına) tarafından belirlenmiştir.

II. ULUSLARARASI ADALET DİVANİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE KONGO MESELESİNİN HUKUKİ BOYUTLARI

1. Uluslararası Adalet Divanı Kararı ile İlgili Kongo Meselesi

1.1 Kongo Meselesi

Belçika Kongo'su bağımsızlığını 30 Haziran 1960 tarihinde kazanmıştır. Ancak bunun üzerinden bir hafta bile geçmeden Leopoldville⁵⁷ civarında bulunan Kongo Güvenlik Kuvvetleri (*Force Publique*), başarılarında Belçikalı subay istemediklerini ileri sürerek ayaklanmışlar ve bu ayaklanma, kısa zamanda Avrupa'dan gelen kimselerin hayatını tehdit eden bir hareket olarak bütün Kongo'ya yayılmıştır.⁵⁸ Bunun üzerine Belçika Hükûmeti, Kongo'da üslenmiş bulunan birliklerini Belçika'dan gönderdiği yeni birliklerle takviye ederek Avrupa'dan gelen kimselerin hayatını korumak için askerî tedbirler almıştır. Diğer yandan aynı günlerde Belçika'ya bağlılığı ile tanınan bir eyalet valisi olan Çombe de Kongo'nun en zengin bölgesi Katanga'nın bağımsızlığını ilan etmiştir⁵⁹. Bütün bu olaylar bir araya gelince Kongo Hükûmeti Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne 12 Temmuz 1960'ta bir telgraf çekerek Belçika'nın Kongo ile imzaladığı 29 Haziran 1960 tarihli Dostluk Anlaşması'nı ihlal ederek Kongo'ya kuvvet yolladığını ve Katanga'yı Kongo'dan ayrılmaya teşvik ettiğini bildirmiş ve Belçika'nın bu davranışı karşısında Birleşmiş Milletlerden askerî yardım istemiştir. Bir gün sonra yolladığı ikinci bir telgrafta Kongo Hükûmeti'nce bu yardımın; Kongo'nun iç düzeninin yeniden kurulması için değil Belçika'dan gönderilen kuvvetler tarafından tehdit edilen toprak bütünlüğünün korunması için istendiğini, yolanacak askerî yardımın bazı radyoların yayınladığı gibi Amerika Birleşik Devletleri'nin değil yalnız tarafsız devletlerin birliklerinden kurul-

⁵⁷ Léopoldville veya eski ismi ile Kinşasa, Afrika kıtasında bulunan Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin başkenti ve en büyük kentidir. Kinşasa aynı zamanda ülkenin on bir bölgesinden biri konumunda olup Başkent Bölgesi statüsüne sahiptir.

⁵⁸ ODMAN M. Tevfik, Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözülmesi ve Barışçı Destekleme Operasyonları, 1. Baskı, Adana: Çağ Üniversitesi Yayınları, 2002, s.282.

⁵⁹ U. N. Doc., S:4382. Kongo olayı ve Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetinin kurulması ile ilgili bütün önemli vesikalar için: **Chronique de politique Ertangere ((La congolaise : 1 Janvier 1959- 15 Aout 1960))** Vol. XIII, No. 2-3 (Juillet- Novembre)

ması gerektiğini, eğer bu yardım en kısa zamanda yollanmazsa Kongo Hükûmeti'nin Bandung Paktı devletlerinden yardım istemek zorunda kalacağı belirtilmektedir.⁶⁰

Kongo'daki BM Güçleri (*ONUC- Organisation des Nations Unies au Congo*), Temmuz 1960'ta yeni Kongo Hükûmeti'nce talep edilmiştir.⁶¹ Genel Sekreter'in tavsiyesi üzerine Güvenlik Konseyi, Kongo için ülke güvenlik güçleri görevlerini yerine getirebilir hâle gelinceye kadar yardım edilmesi yetkisini vermiştir. Bunun üzerine Sekreter, üyelerce temin edilen birliklerden oluşan bir BM gücü oluşturmuştur. Bu güç, 29 ülke tarafından desteklenmiştir. Ayrıca teknik yardım alanındaki çeşitli programlarda çok sayıda sivil de hizmet görmüştür. Ortak bir önlem olarak söz konusu gücün hukuki dayanağı şüpheyle karşılanmıştır. Bunu tatmin edici bir şekilde açıklayan görüş de yoktur. Bizzat Genel Sekreter, bu kuvvetin ülke hükûmetinin davetiyle orada bulunduğunu ve harekâtın Anlaşma'nın 41, 42 ve 43. maddelerine göre yürütülmediğini belirtmiştir. Bu güç, BM'nin tali bir organıdır ve personeli Şart'ın 100. maddesine tâbi olmuştur.⁶²

1. 2 Kuvvetin Kuruluşu

Kongo Hükûmeti'nin bu talebi üzerine Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Antlaşma'nın 99'uncu maddesi gereğince Güvenlik Konseyini toplantıya çağırmıştır. 13 Temmuz gecesi toplanan Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmada Kongo'da ulaşılması gereken esas amacın Kongo Güvenlik Kuvvetlerinin yeniden düzenlenmesi olduğunu, bunun için bir teknik yardım kurulunun kurulduğunu,⁶³ ancak bu düzenin sağlan-

⁶⁰ GÖNLÜBOL, s. 167.

⁶¹ G. I. A. D. Draper, *"The Legal Limitations upon the Employment of Weapons by the United Nations Force in the Congo"*, 12 *International and Comperative Law Quarterly (ICLQ)* 887 (1963).

⁶² Uluslararası Adalet Divanının, Birleşmiş Milletlerin Kongo operasyonu için Kararı'nın özeti.

⁶³ Gerçekten, Kongo Hükûmeti, Birleşmiş Milletlerden askerî yardım istemeden önce çıkan ayaklanma sonunda Belçikalı subayların iş başından uzaklaştırılması üzerine idarecisz kalan Kongo Güvenlik Kuvvetlerinin yeniden düzenlenmesi için Birleşmiş Milletlerin Kongo'ya askerî uzmanlar göndermesini istemiş, bunun üzerine Genel Sekreter derhâl Leopoldville'de devamlı bir temsilcinin başkanlığı altında bir Teknik Yardım Bürosu kurmuştur. Bu büronun görevi, Kongo Güvenlik Kuvvetlerini yeniden düzenlemek olduğu kadar bu ülkede idari kadroları elinde bulundu-

masının emniyet zaman gerektireceğini ve bu arada Kongo Hükûmeti'nin iç güvenliğini korumakta güçlük çekebileceğini söyleyerek Güvenlik Konseyinden, Kongo Hükûmeti'nin isteğine uygun olarak Birleşmiş Milletler teknik yardımı ve bu hükûmetin gayretleriyle millî güvenlik kuvvetlerinin iç düzeni yeniden kuracakları güne kadar Kongo'ya askerî yardım yapılabilmesi için kendisine yetki verilmesini talep etmiştir. Diğer yandan Kongo'da Belçika Birlikleri bulunmasının dünya barışını tehdit ettiğini işaret eden Genel Sekreter, bu yardım yapıldıktan sonra Belçika Hükûmeti'nin birliklerini geri çekeceği ümidini de izhar etmiştir⁶⁴.

13 Temmuz tarihli Güvenlik Konseyi toplantısında üyelerin hiçbiri Kongo'ya bir Birleşmiş Milletler kuvveti yollanmasına karşı cephe almamış ve Genel Sekreter'e Kongo'ya askerî yardım yapılması için gerekli tedbirleri alması hususunda yetki verilmesini isteyen Tunus Karar Sureti sekiz müspet oyla kabul edilmiştir⁶⁵. Bu kararda;

(1) Belçika Hükûmeti Kongo'daki askerlerini geri çekmeye davet edilmekte,

(2) Kongo Millî Güvenlik Kuvvetlerinin iç düzeni yeniden kuracak hâle gelecekleri güne kadar Kongo Hükûmeti'ne danışarak bu devlete askerî yardım yapmak için Genel Sekreter'e gerekli göreceği tedbirleri almak yetkisi verilmektedir.

Bu karar suretinin oylanmasında çekimser kalan İngiltere, Fransa ve Çin Kongo'ya Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin yollanmasını istemedikleri için değil karar suretinde Belçika kuvvetlerinin geri çekilmesini isteyen bir hüküm bulunduğu için çekimser kaldıklarını bildirmişlerdir.⁶⁶ Gerçekten bu devletlerin temsilcilerinin yaptıkları konuşmalara bakılırsa Belçika kuvvetlerinin geri çekilmesi ancak Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Kongo'ya ulaştıktan sonra düşünülebilir. Diğer yandan aynı toplantıda Tunus Teklifi'ne karşı Güvenlik Konseyinin Belçika'nın Kon-

ran Belçikalıların da Kongo'dan ayrılmaya başlamaları üzerine beliren diğer idari güçlüklerin çözülmesine de yardım etmekte. Bk. Keesings Contemporary Archives, Vol. XII (1959- 1960), sh. 17641.

⁶⁴ GÖNLÜBOL, s. 149.

⁶⁵ TÛTÛNCÛ, s. 231.

⁶⁶ Uluslararası Adalet Divanının Hükümleri, Danışma Görüşü, 20 Temmuz 1962.

go Cumhuriyeti'ne karşı yaptığı silahlı tecavüzü takbih eden bir hüküm konulması ve Kongo'ya gönderilecek kuvvetin yalnız Birleşmiş Milletlerin üyesi olan Afrika devletlerinden toplanması hususunun belirtilmesi yolundaki Sovyet teklifi de reddedilmiştir.⁶⁷

1.3 Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Hukuki Dayanağı

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin hukuki dayanağı meselesini inceleyen iki hususun göz önünde tutulması gerekmektedir. Birincisi, Birleşmiş Milletler Şartı'nın bir Birleşmiş Milletler kuvvetinin kurulması ile ilgili hükümleri; ikincisi de incelemekte olduğumuz Süveyş ve Kongo olaylarında kurulan kuvvetin hukuki dayanaklarıdır. Giriş kısmında da belirtildiği gibi bu çalışmada daha çok ikinci nokta üzerinde durularak birincisine yalnız ikinci nokta ile ilgili olduğu ölçüde temas edilecektir.⁶⁸

Yukarıda belirttiğimiz gibi Süveyş olayında Güvenlik Konseyi 31 Ekim 1956'da, Genel Kurulun 3 Kasım 1950 tarihli Barış İçin Birleşme Kararı gereğince, gerekli tavsiyelerde bulunmak üzere Kurulun olağanüstü bir toplantıya çağrılmasını öngören bir karar almıştır. Güvenlik Konseyinin bu kararı, ilgili Karar'ın A/A bendi gereğince aldığı düşünülmektedir. Gerçekten bu bent gereğince barışa karşı bir tehdit mevcut olabilecek her hâlde, barışın bozulmasında veya bir tecavüz fiilinde ve daimî üyeler arasında oy birliği sağlanamamış olmasından dolayı Güvenlik Konseyinin milletlerarası barış ve güvenliği sağlamak hususundaki esas görevini yerine getirmemesi hâlinde, barışın bozulması veya bir tecavüz fiili bahis konusu ise lüzumunda silahlı kuvvet kullanılması da dâhil olmak üzere milletlerarası barış ve güvenliği korumak veya yeniden kurmak için alınacak müşterek ve uygun tedbirleri üyelere tavsiye etmesi için Genel Kurul meseleyi derhâl tetkik edecektir.⁶⁹ Eğer o anda Genel Kurul toplantıda değilse bu yolda sunulacak talebi takip edecek yirmi dört saat içinde olağanüstü olarak toplanabilecektir. Genel Kurul acele vuku bulacak bu nevi olağanüstü toplantıya Güvenlik Kon-

⁶⁷ ODMAN, s.283.

⁶⁸ ÇAYCI, s. 106.

⁶⁹ John Gerard Ruggie, The UN, Peace and Force, ed. Michael PUGH, **The UN and the Collective Use of Force: Whither or Whether**, Frank Cass&Co.Ltd., London, 1997, s.7.

seyinin herhangi yedi üyesinin müspet oyu ile ya da Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğunluğunun kararı ile davet edilecektir.⁷⁰

Barış İçin Birleşme Kararı'nın Antlaşma hükümleri gereğince alınmış bir karar olup olmadığı hususunun tartışılması, konumuzun dışında kalmaktadır. Şununla yetinelim ki genel kural, bu karar gereğince olağanüstü bir toplantı yaparak veto sebebiyle görevini yerine getiremeyen Güvenlik Konseyinde görüşülen bir meseleyi ele almak yetkisine haiz bulunmaktadır. Diğer taraftan, Genel Kurul tarafından Süveyş meselesinde kullanılan yetkilerin asıl kaynağını bu kararda değil Antlaşma'nın metninde aramak lazımdır. Antlaşma'nın 24'üncü maddesinde milletlerarası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organın Güvenlik Konseyi olduğu belirtildiği hâlde, bu ifadenin muhtelif mefhumundan Güvenlik Konseyinin *yegâne* sorumlu organ olmadığı manası çıkmaktadır. Diğer taraftan, Antlaşma'nın 10'uncu maddesine göre Genel Kurul, Antlaşma çerçevesi içine giren her türlü meseleyi görüşebilmekte, üye devletlere ve/veya Güvenlik Konseyine tavsiyelerde bulunabilmektedir. Bundan başka 1'inci maddenin ikinci fıkrası Genel Kurulun milletlerarası barış ve güvenliğin korunması ile ilgili yetkileri hakkında daha sarıh hükümler ihtiva etmektedir. Gerçekten bu fıkra gereğince, Genel Kurul kendisine sunulan ve milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını ilgilendiren her türlü meseleyi görüşebilmekte ve gerekli tavsiyelerde bulunabilmektedir. Ancak şu noktayı işaret etmek gerekir:⁷¹

Güvenlik Konseyi, Antlaşma'nın VII'nci Bölümü'ne giren konularda, yani barışın tehdidi, bozulması ve saldırma fiili hâlinde, Antlaşma'nın 25'inci maddesinde⁷² de öngörüldüğü gibi, bütün üye devletler için bağlayıcı kararlar alabilmektedir. Buna karşılık Genel Kurulun ka-

⁷⁰ Regulations for the UNEF, 20 Şubat 1957, ST/SGB/UNSF/1, Paragraf 6 ve Mısır Hükümeti'yle Birleşmiş Milletler arasında teati edilen mektuplar (U. N. Doc., A/3526).

⁷¹ GÖNLÜBOL, s.172.

⁷² BM, Antlaşma'nın 25. maddesi, Birleşmiş Milletler üyeleri, işbu Antlaşma uyarınca, Güvenlik Konseyinin kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda görüş birliğine varmışlardır.

rarları, 10'uncu ve 11 (2)'nci maddelerde de belirtildiği gibi tavsiyeden öteye gidememektedir.⁷³

UNEF⁷⁴ Genel Kurulun tali bir organı olarak kurulmuştur.⁷⁵ Antlaşma'nın 22'nci maddesine göre⁷⁶; Genel Kurul görevlerinin yapılması için gerekli gördüğü tali uzuvları vücuda getirmek yetkisine haizdir. Ancak bu madde hükümleri gereğince UNEF gibi bir kuvvetin kurulmasının mümkün olup olmadığı tartışma konusu olabilir. Bu madde hükümlerinin Genel Kurula görevlerini yerine getirebilmesi için daha çok komite veya komisyonlar kurma yetkisi verdiği düşünülebilir. Diğer taraftan, Genel Kurul mesela bir mütarekenin gözetimi veya buna benzer diğer kararlarının icrası için arabulucu tayin ya da komisyonlar teşkil edebilir. Bu şekilde kurulan tali organların görevlerini yerine getirebilmeleri için bazen ilave personele ihtiyaç duyulmakta, bu çeşit ilave personelin büyüklüğü de duruma göre değişmektedir. Ayrıca bu personelin korunması için muhafız kullanmak da gerekebilir. Görülüyor ki bazı hâllerde, 22'nci madde gereğince teşkil edilecek tali organı hudutsuz şekilde genişletmek durumu hâsıl olmaktadır. Bu sebeple, UNEF'in Genel Kurulun tali bir organı olarak kurulmasının Antlaşma'nın 22'nci maddesine uygun düştüğü söylenmiştir⁷⁷.

Diğer taraftan Kongo meselesinde Birleşmiş Milletler Kuvvetleri, Genel Kurul tarafından değil Güvenlik Konseyi tarafından kurulmuştur. Güvenlik Konseyinin bu kuvveti, Antlaşma'nın hangi hükümleri gereğince kurduğu konusunda herhangi bir açıklamaya tesadüf edilmemiştir. Şunu belirtmek gerekir ki, Antlaşma'nın 29'uncu maddesi gereğince, Genel Kurul gibi Güvenlik Konseyi de görevlerini yapabilmek için gerekli gördüğü tali uzuvları vücuda getirebilmektedir. Bu bakımdan, Gü-

⁷³ BOZKURT- KÜTÜKÇÜ- POYRAZ, s.243.

⁷⁴ UNEF deyimi, yalnız Süveyş'e gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetleri için kullanılmaktadır. Kongo'ya gönderilenler için de Birleşmiş Milletler Kongo Kuvveti deyimini kullanacağız.

⁷⁵ Regulations for the UNEF, 20 Şubat 1957, ST/SGB/UNSF/1, Paragraf 6 ve Mısır Hükûmeti'yle Birleşmiş Milletler arasında teati edilen mektuplar (U. N. Doc., A/3526).

⁷⁶ BM, Antlaşma'nın Madde 22. Genel Kurul, görevlerini yerine getirmek için gerekli gördüğü yardımcı organları oluşturabilir.

⁷⁷ Bakınız: Louis B. Sonn, op. cit., si. 234

venlik Konseyinin Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetini kurarken bu madde hükümleri gereğince hareket ettiği söylenebilir⁷⁸.

Bu bakımdan Genel Kurulun Süveyş olayında kurduğu UNEF'i, Mısır'ın tasvibi olamadan bu devletin ülkesi içine sokma yetkisi olamazdı. Böyle bir tasvibi alması hem Antlaşma hükümlerine hem de devletler hukukunun diğer kurallarına göre zaruridir. Gerçekten bu husus Genel Sekreter tarafından Genel Kurula sunulan raporlarda da belirtilmiştir⁷⁹. UNEF'in Mısır'daki varlığı ve faaliyetleri hakkında bilgi ihtiva etmesi bakımından önem arz etmektedir.⁸⁰ Mısır Hükûmeti kuvvetin gönderilmesini tasvip etmeden önce bazı hususlarda Birleşmiş Milletlerle mutabakata varılmasını ısrarla istemiştir. Böyle bir anlaşmaya varılması Birleşmiş Milletler Teşkilatı bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletlerin kuvveti kabul edecek devletçe alınacak tek taraflı tedbirle dolayısıyla hem idari bakımdan hem de kuvvet katkısında bulunan devletler nezdinde müşkül duruma düşmemek için böyle bir anlaşmaya varılmasını istemesi tabiidir. Mısır Hükûmeti egemenlik haklarını kullanırken kuvvetin mevcudiyeti bakımından iyi niyetle hareket edeceğini ilan etmiş, buna mukabil Birleşmiş Milletler de aynı şekilde hareket etmeyi kabul etmiştir.⁸¹ Bu duruma göre, taraflardan biri kuvvetin geri çekilmesini ister ya da böyle bir teşebbüse girişirse ve diğer tarafta bunun iyi niyet ile yapılmadığı kanaatinde olursa tarafların görüşlerini telif etmeleri gerekecektir.⁸²

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo'ya gönderilmesi Süveyş'te olduğundan farklı bir şekilde cereyan etmiştir. Süveyş olayında kuvvet gönderilmesi Birleşmiş Milletler tarafından teklif edildiği hâlde Kongo olayında böyle bir kuvvetin gönderilmesi isteği bu kuvveti kabul eden devletten, yani Kongo Hükûmeti'nden gelmiştir. Bu bakımdan Kongo'ya kuvvet gönderilmesi kararının Genel Kurul veya Güvenlik Konse-

⁷⁸ Sohn, Güvenlik Meclisinin Antlaşma'nın VII'nci Bölümü hükümleri

⁷⁹ U. N. Doc, A/3302, 8 Kasım 1956, Paragraf 9 ve A/3943, 9 EMm 1958, Paragraf 15.

⁸⁰ UNEF'in Mısır'daki varlığı ve çalışmaları konusundaki bu aide- memire için bakınız: U. N. Doc, A/3375, 20 Kasım 1956, Annes.

⁸¹ ü. N. Doc.A/3943, 9 Ekim 1958, Paragraf 156 ve 157.

⁸² Leland M. Goodrich and Gabriella E. Rosner, "The United Nations Emergency Foree", Iniemationai Organisation, Yol. XI (1957), şñ. 418.

yi tarafından alınmış olmasının özel bir önemi yoktur. Başka bir deyişle, Süveyş olayında Genel Kurulun yalnız tavsiye yetkisine sahip olmasının doğurduğu meseleler Kongo olayında ortaya çıkmamıştır. Çünkü Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin ülkesine gönderilmesini isteyen Kongo, böyle bir talepte bulunmuş olmakla bu kuvvetleri kabul edeceğine dair *tasvibini* de önceden vermiş olmaktadır. Diğer taraftan Birleşmiş Milletler ile Kongo arasında yukarıda sözü geçen UNEF ile ilgili *Aide-memoire'in* benzeri hükümleri ihtiva eden bir anlaşma yapılmış ve bu anlaşmada da Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo'daki varlığı ve faaliyetlerinde tarafların iyi niyetle hareket edecekleri öngörülmüştür.⁸³

1.4. BM Kuvvetlerinin Görevleri ve Tetkiki

Genel Sekreter, UNSF hakkında Genel Kurula sunduğu ikinci raporda, Genel Kurul kararları muvacehesinde kuvvetin görev ve yetkilerinin ne olabileceği hakkında izahat vermektedir. Genel Sekreter bu raporunda, kuvvetin çatışmanın durdurulması ve yabancı kuvvetlerin çekilmesini temin maksadıyla teşkili ile yabancı kuvvetleri çekilmeye zorlamak maksadıyla teşkili arasında bariz fark olduğunu belirtmektedir. Kuvvet askerî mahiyette olmakla beraber, askerî gayeler gütmemektedir. Aynı şekilde kuvvet, bir gözetleme heyetinden fazlası da değildir.⁸⁴ Böylece daha başından UNEF'in, Kuzey Kore kuvvetlerinin⁸⁵ tecavüzünü önlemek maksadıyla Güvenlik Konseyinin 25, 27 Haziran ve 7 Temmuz 1950 tarihli Kararlarıyla teşkil edilen Birleşmiş Milletler Kuvvetinden farklı bir kuvvet olarak düşünüldüğü görülmektedir. UNEF görevleri bakımından daha çok, Filistin Mütareke Anlaşması'nın uygulanması maksadıyla Güvenlik Konseyi tarafından teşkil edilen Mütarekeyi Gözetleme Teşkilatına benzemektedir.

Diğer taraftan Kongo'ya gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetinin görevi, Güvenlik Konseyinin 13 Temmuz 1960 tarihli Kararı'nda da belirtildiği gibi, Kongo Millî Güvenlik Kuvvetlerinin iç düzeni kuracak hâle gelecekleri güne kadar bu düzenin temini için Kongo Hükûmeti'ne yardım etmektir. Genel Sekreter Güvenlik Konseyine sunduğu 18 Tem-

⁸³ GÖNLÜBOL, s.151.

⁸⁴ SUR, s. 176.

⁸⁵ DOĞAN, s.143.

muz 1980 tarihli Rapor'da, Güvenlik Konseyinin bu kararına dayanarak Kongo'daki kuvvetin görevini düzenin kurulması ve insan hayatının korunması olarak kabul ettiğini belirtmektedir⁸⁶. Görülüyor ki Kongo için kurulan Birleşmiş Milletler Kuvvetinin görevi, Kore Harekâtı için kurulan Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinininkinden çok UNEF'in görevlerine benzemektedir.⁸⁷ Bilindiği gibi Kore meselesinde Birleşmiş Milletler Kuvvetinin görevi mütecavize karşı *zorlama tedbirleri* almak idi. Hâlbuki Süveyş ve Kongo olaylarında kuralları Birleşmiş Milletler Kuvvetlerine daha çok *düzenleyici ve ödeyici* bir görev verilmiştir.⁸⁸

Süveyş meselesinde, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Mısır'a getirilince bir taraftan Mısır ile İngiliz-Fransız, diğer taraftan Mısır ile İsrail kuvvetleri⁸⁹ arasında tampon bölgelere yerleştirilmişlerdir. İşgal kuvvetleri geri çekildikçe UNEF önce boşalan bölgeleri işgal etmiş, sonra bu bölgeleri Mısır makamlarına devretmiştir. UNEF geri çekilmeleri çabuklaştırmak için kullanılmamıştır, sadece geri çekilen kuvvetleri takip ederek boşalan bölgeleri işgal etmiştir. Kongo meselesine gelince; 13 Temmuz tarihli Güvenlik Konseyi Kararı'nda Kongo'ya yalnız bir Birleşmiş Milletler Kuvveti yollanması değil aynı zamanda Belçika Birlikleri'nin geri çekilmesi de öngörülüyordu. Nitekim Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Kongo'ya ulaştıkça Belçika Birlikleri yerlerini bunlara bırakarak üslerine dönmüşlerdir. Fakat Süveyş'teki durumdan farklı olarak Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Belçikalılardan teslim aldıkları bölgeleri Kongo makamlarına devretmemişler, Güvenlik Konseyinin Kararı'na uygun olarak düzen ve güvenliği sağlamak için ellerinde tutmuşlardır. Bu durum, olaylar geliştikçe Kongo'daki Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin bazı güçlüklerle karşılaşmasına yol açmıştır.⁹⁰

⁸⁶ GÖNLÜBOL, s.175.

⁸⁷ Eadson Louis Millard Burns (LTG) ve George G. Harrap, "Between Arab and Israeli", **Middle East Journal** Vol.17, No. 1/2, Winter-Spring, London, 1963, s. 187.

⁸⁸ Enver BOZKURT, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, 3. baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007, s: 78, BOZKURT, KÜTÜKÇÜ, POYRAZ, s.245.

⁸⁹ TAŞDEMİR Fatma, Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, 1. Baskı, Ankara: Uşak Yayınları, Ankara, 2006, s.128.

⁹⁰ BOZKURT Enver. Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı, 1.Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtımları, 2004, s.123.

Süveyş olayında İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin Mısır'dan çekilmesi kısa zamanda son bulmakla beraber İsrail kuvvetleri çok daha ağır bir tempoyla çekilmişlerdir. İsrail, kuvvetlerini geri çektikten sonra Mısır'ın kendisine karşı düşmanca hareketlerde bulamayacağı ve Tiran Boğazı ile Akabe Körfezi'nde seyrüsefere mâni olmayacağı hususunda teminat istemiştir. İsrail Hükûmeti taraflar arasında bu hususta bir anlaşmaya varıncaya kadar bu teminatın UNEF tarafından sağlanmasını istemekteydi⁹¹. İsrail'in bu talebi Genel Sekreter tarafından kabul edilmemiştir. Genel Sekreter, Genel Kurula sunduğu bir raporda Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin devletler hukuku gereğince hareket etmesi gerektiğini, Antlaşma hükümleri hilâfına girilen askerî tedbirler sonunda vuku bulacak değişiklikleri Birleşmiş Milletlerin affedemeyeceğini, Antlaşma'nın VII'nci Bölüm'ü hükümleri dışında Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin bir ülkede kullanılabilmesi için ülke devletinin tasvibinin gerektiği, bu şekilde kullanılan kuvvetlerin tarafsız hareket etmesi, yani tarafların kendi arzuları hilâfına ve diğer tarafın lehine herhangi bir çözüme mecbur etmemesi gerektiği belirtilmektedir.⁹² Genel Kurul 2 Şubat 1957'de kabul ettiği iki Karar'da İsrail'in ordusunu gecikmeden geri çekmesini ve tarafların Mütareke Anlaşması hükümlerini iyi niyetle yerine getirmesini öngörmektedir.⁹³ Genel Kurulun 1125(XI) sayılı Kararında ayrıca İsrail kuvvetlerinin Şaram, el-Şeyh ve Gazza bölgelerinden tamamen çekilmesi ve Mütareke Anlaşması hükümlerinin titizlikle yerine getirilebilmesi için Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Mısır-İsrail Mütareke Hattına yerleştirilmesi gerektiği de belirtilmektedir.

Ancak İsrail Hükûmeti tamamen çekilmek için gerekli teminatın bulunmadığı ve Mütareke Anlaşması'nın yürürlükte sayılamayacağı üzerinde ısrar ederek Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Mütareke Hattı'nın kendi tarafındaki kısmına girmesine müsaade etmemiştir. Bununla beraber sonunda, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin baskısı üzerine İsrail Hükûmeti kuvvetlerinin geri çekilmesi hususundaki görüşünü

⁹¹ Leland i/L Goordich and Gauriella E. Rosner, op. eli, sh. 420-421. 52 Am. J. Int'l L. 169 (1958) Periodical Literature of International Law, <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection>, 13.01.2018

⁹² GÖNLÜBOL, s.155.

⁹³ ODMAN, s.284.

değiştirmek mecburiyetinde kalmıştır. İsrail kuvvetleri 7 ve 8 Mart tarihlerinde Gazza ve Şaram el-Şeyh bölgelerinden tamamen çekilmiştir. İsrail kuvvetleri çekildikten sonra UNEF, Gazza bölgesine girerek burada nizamın tesisi ve Mütareke Hattı'nın ihlal edilmesini önlemek görevini üstlenmiştir. Bu bölgede faaliyette bulunan Birleşmiş Milletler Barışı Gözetleme Teşkilatı da UNEF'in kontrolüne bırakılmıştır.⁹⁴

Mısır meselesinde UNEF'in başarısının bir dereceye kadar durumun arz ettiği özellikten ileri geldiği söylenebilir. Bu meselede UNEF, tarafsız üçüncü bir kuvvet olarak muhasım iki kuvvetin arasına girmiştir. Kongo meselesinde çözüm, bu kadar basit olmamıştır. Çünkü Kongo'ya gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvveti, Belçikalıların üslerine dönmesinden ve güvenliğin sağlanmasından sonra, iki önemli iç mesele karşısında kalmıştır. Bunların birincisi bu kuvvetin Kongo ile ayrıldığı ilan eden Katanga eyaletine de girip giremeyeceği, ikincisi de Başbakan Lumumba'nın Cumhurbaşkanı Kasavubu⁹⁵ tarafından iş başından uzaklaştırılması üzerine eylül ayında çıkan iktidar çekişmesidir.⁹⁶

Katanga kendi topraklarında bulunan Belçika kuvvetlerinin üslerine çekilmesini istemediği gibi Kongo'ya ulaşan Birleşmiş Milletler Kuvvetlerini de sınırdan içeri sokmayacağı bildirmiştir. Buna karşılık Genel Sekreter, Kongo Devleti'nin Birleşmiş Milletlere kabulü için müracaat ettiği sırada olduğu şekliyle bir bütün olarak kabul edilmesini gerektiğini ileri sürmüştür, Katanga'nın bu devlet ülkesinin bir parçası olarak kabul edilerek Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin, Katanga da dâhil, bütün Kongo ülkesine girmesi için gerekli tedbirleri almıştır.⁹⁷ Genel Sekreter'in bu çalışmaları Güvenlik Konseyinin 22 Temmuz tarihli Karar'ı ile tasvip edilmiştir.⁹⁸ Ancak kendini Kongo'dan ayrı bir devlet sayan Katanga Hükûmeti, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerini bu eyalet toprakları

⁹⁴ Leland M. Goodrich and Gabriella E. Bosner, op. cit. s. 422.

⁹⁵ Joseph Kasa-Vubu ya da alternatif olarak Joseph Kasavubu, Kongolu öğretim görevlisi ve siyasetçi Kasavubu, Afrika kıtasında yer alan Kongo-Leopoldville'de ülkenin ilk devlet başkanı olarak 1960 ile 1965 yılları arasında devlet başkanlığı makamında bulunmuştur.

⁹⁶ GÖNLÜBOL, s.173.

⁹⁷ ODMAN, s.174.

⁹⁸ GÖNLÜBOL, s.161.

içine sokmamakta ısrar etmiş ve Genel Sekreter'e yolladığı bir mektupla Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Katanga'ya girerse genel bir ayaklanma çıkacağını, bundan doğacak sorumluluğun Teşkilata ait olacağını bildirmiştir.⁹⁹ Genel Sekreter Katanga makamlarına yolladığı cevap mektubunda, Güvenlik Konseyinin 22 Temmuz tarihli Karar'ından bahsettikten sonra Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 25 ve 49'uncu maddelerinin Teşkilat üyelerini Güvenlik Konseyi kararlarını kabul etmek ve uygulamakla görevlendirdiğini, bu hükümlerin yalnız hükümetleri değil hükümet vasfına haiz olmayan makamlarını öncelikle bağlayacağını belirtmiş ve Güvenlik Konseyi kararlarına karşı gelmenin müeyyideye bağlanmış olduğunu hatırlatmıştır.¹⁰⁰ Genel Sekreter bu davranışından Güvenlik Konseyini haberdar etmiş ve Kurul, 9 Ağustos'ta iki çekimser (Fransa ve İtalya) ve 9 müspet oyla aldığı Karar'la, Belçika Hükûmeti'ni Katanga'daki askerlerini de geri çekmeye davet ettiği gibi, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Katanga'ya girmesini Güvenlik Konseyi kararlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olduğunu bildirerek Genel Sekreter'e bu yoldaki çalışmalarına devam yetkisi vermiştir.¹⁰¹ Genel Sekreter ile Katanga makamları arasında yapılan görüşmeler sonunda ilk Birleşmiş Milletler Kuvvetleri 12 Ağustos'ta Katanga'ya girmiştir.

Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Katanga'ya girdikten sonra Kongo ile ilgili bazı iç meseleler, yani Kongo-Katanga ayrılığı meselesi ile karşı karşıya kalmıştır. Kongo Hükûmeti, 18 Temmuz tarihli Güvenlik Konseyi Kararı'nın, Genel Sekreteri Kongo Hükûmeti'ne askerî yardım yapmakla görevlendirdiğini ve bu yardımın Kongo Hükûmeti'ne danışarak yapılacağını tasrih ettiğini belirterek Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo Hükûmeti'nin hizmetinde olduğunu ileri sürmüş ve asi Katanga liderlerinin Birleşmiş Milletler Kuvvetleri tarafından tevkifini istemiştir.¹⁰² Buna karşılık Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo Hükûmeti'nin hizmetinde olmakla beraber, emrinde bulunmadığını, bu kuvvetleri kendi şahsında Güvenlik Konseyinin emri

⁹⁹ SUR, s.180.

¹⁰⁰ GÖNLÜBOL, s.163.

¹⁰¹ ALANGOYA İçin Armağan, s. 243.

¹⁰² KESKİN, s. 70.

altında oluşunu bildirerek Kongo Başbakanının isteğini kabul etmemiştir.

Genel Sekreter'e göre Kongo Hükûmeti ile Katanga liderleri arasındaki anlaşmazlık bir iç meseledir ve Güvenlik Konseyinin 8 Ağustos tarihli Karar'ında belirtildiği gibi Birleşmiş Milletler Kuvvetleri iç meselelere karışmayacaktır.¹⁰³

Antlaşma'nın 2'nci maddesinin 7'nci fıkrası, Süveyş ve Kongo olaylarında Birleşmiş Milletler tarafından kurulan kuvvetlerin devletin özü itibarıyla millî yetkisine giren meselelere müdahale için kullanılmasına mânidir. Aynı fıkraya göre, Birleşmiş Milletler yalnız barışın tehdidi, bozulması ve saldırma fiili hâlinde, (VII'nci Bölüm) üyelerin iç işlerine karışabilmektedir.¹⁰⁴ Oysa incelenmekte olan bahse konu olaylarda VII'nci Bölüm hükümleri uygulanmamıştır. Gerçekten, daha önce de belirttiğimiz gibi gerek Süveyş gerek Kongo olayında Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin kurulması ve kullanılması, Antlaşma'nın bu bölümü hükümleri gereğince olmamıştır. Bu bakımdan Kongo olayında Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin devletin iç işlerine karışması ilk bakışta Antlaşma'nın sarıh hükümlerine aykırı görülebilir.¹⁰⁵ Ancak Kongo Devleti'ni Birleşmiş Milletlerde temsil eden Hükûmetin sarıh talebi üzerine, *iç düzeni sağlamak* amacıyla Kongo'da bulunan Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin bu devletin iç işlerine karışmasına mâni herhangi bir hususun bulunup bulunmadığı, uzun hukuki ve siyasi yorumlara yol açabilir. Bu mesele bir taraftan Antlaşma'nın yorumu, diğer taraftan da Kongo'daki siyasi durumu ve bu durum karşısında Birleşmiş Milletler Teşkilatının takip edeceği politika ile ilgilidir. Birleşmiş Milletlerin Kongo'nun iç işlerine karışmasına hukuki bakımdan bir engel bulunmadığı düşünülmektedir.¹⁰⁶ Çünkü kuvvetler Kongo'ya zaten iç düzenin sağlanması için Kongo Hükûmeti'ne yardım etmek üzere gönderilmişti. Diğer taraftan

¹⁰³ GÖNLÜBOL, s.158.

¹⁰⁴ KÜTÜKÇÜ, s.139.

¹⁰⁵ ÇİFÇİ, Selda. "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı", *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler-V*, Muharrem Balcı (İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları, Aralık 2016), s.494.

¹⁰⁶ MAOGOTO, Jackson, 'from Congo to Esat Timor in Fourty Years: The UN Finally Crossing the Rubicon Between Peace- Keeping and Peace Making' Newcastle L. Rev. Vol:4, 1999- 2000, s:45

böyle bir müdahalenin siyasi bakımdan yerinde olup olmayacağı meselesinin tartışılması ise, nazari olmaktan ileri gidemez. Bu mesele, bu konuda karar verecek Birleşmiş Milletler organındaki devletlerin tutumuna bağlıdır.¹⁰⁷

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile ilgili son bir noktaya daha temas edilmesi yerinde olur. Kuvvetler yalnız meşru müdafaa hâlinde zora başvurabilirler. Gerçekten Genel Sekreter gerek Süveyş gerek Kongo olaylarında Birleşmiş Milletler organlarına sunduğu raporlarda bu hususu açıkça belirtmiştir. Genel Sekreter, meşru müdafanın tarifini verirken Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin faaliyetleri sırasında silah kullanılmasına kendileri tarafından başlanılmayacağını, ancak işgal ettikleri mevkiilerden uzaklaştırılmak için vaki olacak saldırılar da dâhil olmak üzere her türlü silahlı saldırıya karşı koymak yetkisine haiz olacaklarını belirtmektedir. Bu hareketin daima kuvveti kuran Birleşmiş Milletler organı tarafından alınan kararlar gereğince hareket eden kumandanın emirlerine uygun olması lazımdır.¹⁰⁸

1.5 Kuvvetlerin Teşkilatı ve Yapısı

Süveyş olayında Genel Kurul Sekreter'den bir kuvvet teşkil etmesini istediği zaman, Milletler Cemiyeti devrindeki Saar örneği dışında, Genel Sekreter'in önünde tek bir yakın emsal bulunuyordu: Kore. Bilindiği gibi, Milletler Cemiyeti 1935 yılında Saar bölgesinde yapılan plebisitte kullanılmak üzere bir kuvvet kurmuştu. Kuvvet kurulması Cemiyet Meclisi tarafından mahallî polisin bu plebisit sırasında düzen ve güvenliği korumaya yetmeyeceği düşünülerek kararlaştırılmıştı. Meclisin teklifi Fransa ve Almanya tarafından da kabul edilmişti. Kurulan 3300 kişilik kuvvet 1500 İngiliz, 300 İtalyan, 250 Hollandalı ve 250 iş vericilerden

¹⁰⁷ Bu çalışmanın tamamlandığı sırada Kongo ile ilgili meseleler Birleşmiş Milletlerde henüz kesin bir hâl çaresine bağlanmış değildi, Asya-Afrika devletlerinin büyük bir çoğunluğu ile Sovyet Bloku Kongo'daki Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Birleşmiş Milletlerden yardım isteyen Lumumba Hükûmeti'ne yardım etmesi gerektiğini ileri sürerken Batılı devletler de bu iç karışıklık karşısında tarafsız kalan Genel Sekreter'in tutumunu savunuyorlardı. Bu mesele, Lumumba'nın öldürülmesi üzerine şimdi daha da karmaşık bir duruma girmiştir.

¹⁰⁸ MARTİN, Lan, İternational Intervention in Esat Timor, in Humanitarian Intervention and İternational Relations, Edt. By WELSH, Jennifer M. Oxford, 2004, s.144-163.

meydana gelmiş, piyade ve nakliye birlikleri ile yardımcı birlikler hâlinde teşkilatlandırılmış ve zırhlı arabalarla teçhiz edilmişti. Plebisit nizam içinde cereyan etmiş ve Almanya lehine alınan sonuç 6 hafta sonra yürürlüğe konulmuştur. Ancak gerek kuvvetin yapısı ve görevleri gerek yollandığı ülkenin hukuki statüsü bakımından Milletler Cemiyetinin bu denemesi Süveyş ve Kongo denemelerinden çok değişik özellikler taşımaktadır. Kore olayına gelince, bu olağan özelliklerini yukarıda belirtmiştik.¹⁰⁹ Gerek Saar gerek Kore olaylarının özellikleri bunlarda elde edilen tecrübelerin Süveyş ve Kongo olaylarına tatbikine imkân vermemiştir. Buna karşılık Birleşmiş Milletler, Kongo Kuvveti kurulurken UNEF'ten edinilen tecrübelerden geniş ölçüde faydalanılmıştır.

Kore olayında¹¹⁰ Birleşik Kumandanlık doğrudan doğruya Amerika Birleşik Devletleri tarafından teşkil edilmiş ve bu devletin emrine tabi olmuştur. Süveyş ve Kongo olaylarında ise kuvvetler muhtelif devletlerin katkıları ile kurulmuş ve Birleşmiş Milletlerin emrine verilmiştir. Aynı şekilde, kuvvetin sevk ve idaresinden sorumlu şahıs da doğrudan doğruya Birleşmiş Milletler tarafından tayin edilmiş ve ona karşı sorumlu tutulmuştur. Bu şahsın yetkileri de Birleşmiş Milletler tarafından tayin ve tespit edilmiş ve kendisine, hiçbir devlete tabi olmadan bu yetkiler çerçevesinde hareket serbestisi verilmiştir. Gerek UNEF gerek Birleşmiş Milletler Kongo Kuvveti kurulurken Güvenlik Konseyinin daimî üyesi olan devletlerle coğrafi veya diğer sebeplerle olayda özel menfaatleri olan devletlerden personel alınmaması esası benimsenmiştir.

Kuvvetin büyüklüğü ihtiyaçlara göre tespit edilmiştir. Faydalı olabilmeleri için katkıda bulunacak devletlerin kendi kendine yeter büyüklükte birlikler göndermeleri gerekmiştir. Birlikler arasında büyüklük bulunduğundan denge kurulması da göz önünde tutulan önemli bir husustur. Bunun için birliklerin yardımcı elemanları da ihtiva etmesine ve hacimlerinin arasındaki farkın ve yükün büyük bir kısmını, yalnız bir devletin üzerine yüklenecek kadar olmamasına da dikkat edilmiştir.

Süveyş olayında, Genel Kurulun bu olayla ilgili ilk kararını takip eden iki ay içinde otuz üye devlet, askerî birlik katkısında bulunmayı

¹⁰⁹ BOZKURT, POYRAZ, KÜTÜKÇÜ, s.236.

¹¹⁰ DOĞAN, s.143.

teklif etmiştir. Tekliflerin çoğunu piyade birlikleri teşkil ediyordu. Kuvvet büyüklük bakımından azami haddine ulaştığı zaman 6000 subay ve eri kapsıyordu.¹¹¹ Kısa bir denemeden sonra birliklerin, bilhassa yardımcı birliklerin ve malzemenin çeşitli kaynaklardan temininin mahzurlu olduğu ortaya çıkmıştır. Değişik silah ve malzemeye sahip olan, değişik gıdaya alışık ve farklı lisanlar konuşan küçük birlikleri koordine ve kontrol etmenin güçlükleri de katkıda bulunan devletlerin sayısının sınırlandırılmasını gerektirmiştir. Katkıda bulunan devletleri tespit ederken Genel Sekreter, yardımcı birlikler de dâhil olmak üzere bütün birlikler arasında bir denge kurmak, siyasi sebepler dolayısıyla siyasi temsili sağlamak, doğrudan doğruya ilgili tarafların, özellikle kuvvetin faaliyette bulunacağı Mısır'ın isteklerini göz önünde tutmak gibi birçok hususları dikkate almıştır. Kuvvet katkısında bulunacak bazı devletler için Mısır'a veto hakkının verilmesi teklif edilmiş ise de Genel Sekreter Genel Kurulun 5 Kasım tarihli Kararı muvacehesinde böyle bir yetkinin verilmemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Genel Kurulun bu kararı gereğince, kuvvetin kurulması ve bünyesinin tespiti, kuvvetlerin kumandanı ile istişareden sonra Genel Sekreter tarafından yapılacaktır.¹¹²

UNEF kurulurken ileri sürülen düşünceler Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetleri teşkil edilirken de Genel Sekreter tarafından aynen göz önünde tutulmuştur. Yani kuvvete girecek birlikleri seçme yetkisi Birleşmiş Milletlerde kalmakla beraber Genel Sekreter, bu seçimi yaparken kuvveti kabul edecek devletin görüşlerini önemli bir unsur olarak göz önünde tutmuştur. Genel Sekreter'e göre, eğer kuvveti kabul edecek devlet şu ya da bu devletin birliklerinin kuvvete katılmasına itiraz ederse Teşkilat bu itirazı dikkate alacaktır. Ancak Teşkilat itirazın yerinde olmadığına inanırsa kendi istediği gibi davranmakta serbest olacak ve

¹¹¹ Bu kuvvet başlangıçta şu devletlerin gönderdiği askerî birliklerden teşekkül ediyordu: Brezilya, Kanada, Kolombiya, Danimarka, Finlandiya, Hindistan, Endonezya, Norveç, İsveç ve Yugoslavya. Finlandiya ve Endonezya tarafından gönderilen birlikler daha sonra geri çekildikleri için Eylül 1958'de kuvvet geri kalan diğer sekiz devletin gönderdiği birliklerden ibaret kalmıştır (Paragraf 22. Bk., SUR, s.178).

¹¹² KONİ, Hasan, "Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejik Analiz", Stratejik Analiz Dergisi IV, Cilt: 4, Sayı: 38, 2003, s.81.

bundan doğacak bütün anlaşmazlıkların hukuki olmaktan çok siyasi planda halli gerekecektir.¹¹³

Kuvvetlerin teşekkülü meselesi, Kongo olayında Teşkilatı büyük güçlüklerle karşı karşıya bırakmıştır. Bunun sebebi, kuvvetin kuruluşu üzerinde çıkan hukuki bir anlaşmazlık değil Kongo liderleri arasında beliren iktidar mücadelesidir. Gerçekten Kongo'ya gönderilecek Birleşmiş Milletler Kuvvetini kurarken Genel Sekreter, ilk iş olarak UNEF'e mensup bir İsveç birliğini Kongo'ya nakletmek için tedbirler aldığı gibi önce Kongo'nun kuzeyindeki Birleşmiş Milletler üyesi Afrika devletlerinden, sonra da üç Avrupa, bir Asya ve bir Latin Amerika devletinden birlik yardımı istemiştir. Genel Sekreter'e göre, bu kuvvetin daha çok Afrika devletlerinden toplanması bir bölge dayanışmasının tabii sonucudur. Ancak bu yanlış, Birleşmiş Milletler tarafından girilen her hareketin evrensel olması gerektiğinden Afrika devletlerinden toplanacak birlikler, Birleşmiş Milletler Kuvvetine katılmak için gerekli vasıflara haiz olmalı, diğer devletlerin birlikleri ile de genişletilmelidir.¹¹⁴

Nitekim Kongo'ya gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvveti geniş ölçüde Afrika devletlerinin birliklerinden kurulmuş ve buna iki Avrupa devletinin birlikleri de katılmıştır.¹¹⁵ Fakat Kongo'da iç olaylar geliştikçe Birleşmiş Milletler Kuvvetinin bu yapısı büyük güçlükler çıkarmıştır. Çünkü Kongo'daki düzensizlik bir Belçika-Kongo anlaşmazlığı olmaktan çıkıp devlet başkanı ile başbakan arasında iktidar çekmesi hâlini alınca¹¹⁶ Kongo'ya birlik yollayan Afrika devletleri çekişme karşısında siyasi birer durum almaya başlamış ve büyük bir çoğunluğu Başbakanın tarafını tutmuştur. Böyle olunca da Başbakan Lumumba'nın tevkifinden sonra idareyi ele alan yeni liderler, açıkça Lumumba'nın tarafını tutan ve Birleşmiş Milletlerdeki Kongo görüşmeleri sırasında bu kuvvetlerin eski başbakanın tekrar iş başına getirilmesi için uzlaşılmasını isteyen Afrika

¹¹³ GÖNLÜBOL, s.160.

¹¹⁴ GÖNLÜBOL. S.173.

¹¹⁵ Kongo'daki Birleşmiş Milletler Kuvvetine birlik katkısında bulunan devletler şunlardır: Habeşistan, Gana, Gine, Liberya, Mali, Fas, Sudan, Tunus, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Endonezya, İrlanda ve İsveç. Bakınız: U. II. Doc, S/4417, 6 Ağustos 1960, Add. 10.

¹¹⁶ Bu çekişme konusunda bilgi için bakınız: **Eeesing's Contempozaay Arhiv-es, Yol, XII (1959 - 1980). sh. 17783- 17785.**

devletlerinin birliklerinin Birleşmiş Milletler Kuvvetleri içinden çıkarılmasını istemeye başlamışlardır. Diğer yandan Lumumba'yı destekleyen Afrika devletleri de eğer Birleşmiş Milletler Kuvvetleri eski başbakan tekrar iş başına getirilmezse birliklerini geri çekeceklerini bildirmişlerdir. Hatta bunların içinde kuvvetlerini eski başbakanın emrine vereceklerini söyleyenler bile vardır. Çalışmanın kaleme alındığı sırada, bu konuda kesin olarak belirmiş bir tatbikat yoktur. Ancak yorumcular eğer bu Afrika devletleri askerlerini geri çekerse Birleşmiş Milletler Kongo denemesinin başarısızlıkla sonuçlanacağı üzerinde mutabıktırlar.¹¹⁷

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin geri çekilmesi konusunu inceleyen iki nokta üzerinde durmak gerekiyor:

- 1) Kabul eden devletin kuvvetin geri çekilmesini istemesi
- 2) Kuvvete katkıda bulunan devletin birliklerini geri çekmek istemesi.

Süveyş olayında kuvvetin ne zaman geri çekileceği hakkında sarahat getiren herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Yalnız yukarıda sözü geçen *Aide-memorie'da* kuvvetlerin Mısır ülkesinde görevi tamamlanuncaya kadar kalacağı belirtilmektedir. Ancak bu görevin ne zaman tamamlanmış sayılacağı tasrih edilmiş değildir. Diğer yandan Mısır Dışişleri Bakanı 27 Kasım 1958'de Genel Kurulda yaptığı bir konuşmada UNEF'in Mısır tarafından talep edildiği zaman ülkeyi terk etmesi gerektiğini söylemiştir. Mısır Hükûmeti ile Birleşmiş Milletler arasında UNEF ile ilgili olarak yapılan antlaşmalarda bu konuda sarahat bulunduğuna göre Mısır Hükûmeti'nin tek taraflı bir tasarruf ile kuvvetlerin geri çekilmesini istemeyeceği ileri sürülmüştür, biz bu konuda değiliz. UNEF'in görevini ne zaman tamamlamış sayılacağı hususunda Birleşmiş Milletlerle Mısır arasında hukuki bir anlaşmazlık çıktığı takdirde bunun ne şekilde halledileceği hakkında, iki taraf arasında yapılan Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması'nda sarahat bulunmaktadır. Bu konuda çıkan hukuki anlaşmazlık sözü geçen anlaşmanın hükümleri gereğince halledilecektir. Bu meseleye Kuvvetlerin Hukuki Statüsü konusunu ele aldığımız zaman temas edeceğimiz. Diğer yandan, Mısır Hükûmeti'nin arzusu hilâfına

¹¹⁷ GÖNLÜBOL, s.168.

UNEF'in Mısır ülkesinde kalmasının siyasi bakımdan da güç, hatta imkânsız olacağı açıktır. Aksi takdirde, bir uyuşmazlığın çözülmesi için kurulmuş ve gönderilmiş bir kuvvet olan UNEF çözümü aynı derecede güç yeni uyuşmazlıklara yol açacaktır.¹¹⁸

Kongo olayında ise bu mesele halledilmiş görülmektedir. Gerçekten Güvenlik Konseyinin 13 Temmuz tarihli Kararı'nda, Kongo'ya gönderilecek Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kongo Millî Güvenlik Kuvvetlerinin iç düzeni yeniden kuracak hâle gelecekleri güne kadar bu ülkede kalacakları belirtilmektedir. Gene aynı karara göre, bu hususta karar verecek makam da bizzat Kongo Hükûmeti'dir. Bu bakımdan Kongo'da bu konuda herhangi bir güçlkle karşılaşılacağını sanmıyoruz. Yalnız Kongo'da iç sebepler dolayısıyla Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin geri çekilmesini talep edecek meşru hükûmetin tayini güçlükler çıkarabilir.

Kuvvet katkısında bulunan devletlerin birliklerini geri çekmek istemesi meselesine gelince, Süveyş olayında Birleşmiş Milletlere kuvvet katkısında bulunan devletler arasında, kuvvetin mevcudiyetini gerektiren durumun ortadan kalkması hâlleri dışında, katkıda bulunan devletlerin kuvvetlerini makul bir süre önce haber vermeden geri çekemeyecekleri hususunda mutabakata varılmıştır. Bu olayda katkıda bulunan devletlerden hiçbiri kuvvetlerini geri çekmek teşebbüsüne girişmemişlerdir. Buna karşılık Kongo olayında, kuvvet katkısında bulunan bazı devletler siyasi sebeplerle kuvvetlerini geri çekeceklerini bildirmişlerse de çalışmanın kaleme alındığı güne kadar herhangi bir devletin kuvvetlerini geriye çekmiş olduğu konusunda bir bilgiye rastlanmamıştır.¹¹⁹

1. 6. Kuvvetlerin Hukuki Statüsü

Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetlerinin hukuki statüsü hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Bu konuda bilgi ihtiva edecek Birleşmiş Milletler vesikaları henüz elimize ulaşmış değildir. Bu bakımdan bu bölümde vereceğimiz bütün bilgi yalnız UNEF ile ilgili olacaktır.

¹¹⁸ Kongo'daki Birleşmiş Milletler Kuvvetine birlik katkısında bulunan devletler şunlardır: Habeşistan, Gana, Gine, Liberya, Mali, Fas, Sudan, Tunus, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Endonezya, İrlanda ve İsveç. Bakınız: U. II. Doc, S/4417, 6 Ağustos 1960, Add. 10.

¹¹⁹ GÖNLÜBOL, s.170.

Bununla beraber bir taraftan Birleşmiş Milletlerle kuvveti kabul eden devlet, diğer taraftan Birleşmiş Milletlerle kuvvet katkısında bulunan devletler arasında yapılan kuvvetlerin hukuki statüsü ile ilgili anlaşmaların her olayda benzer mahiyette olacağı tahmin edilmektedir.¹²⁰

Milletlerarası bir organ tarafından daha önce UNEF'e benzer bir milletlerarası kuvvet kurulmadığı için UNEF'in karşılaşılabileceği hukuki meseleler konusunda bir emsal bulunmamaktadır. UNEF'in hukuki statüsünü tespit için bir taraftan Birleşmiş Milletler adına Genel Sekreter, diğer taraftan da ilgili devletler arasında mektup teatisi suretiyle birçok iki taraflı anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmalar tasdik edilmemekle beraber bağlayıcı addedilmiştir.¹²¹

Mısır'da faaliyet gösterecek olan UNEF'in bu faaliyetleri sırasındaki hukuki statüsünü tespit etmek üzere 8 Şubat 1957'de Genel Sekreter ile Mısır Hükûmeti arasında mektup teatisi suretiyle bir Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması yapılmıştır. İlk UNEF birlikleri Mısır'a gelir gelmez yürürlüğe girmiş olan bu anlaşma birlikler Mısır'ı terk edinceye kadar yürürlükte kalacaktır. Genel Kurul, Genel Sekreter'in bu anlaşmayı da ihtiva eden Raporunu 22 Şubat 1957'de onaylamıştır. Anlaşma'nın 28'inci maddesine göre UNEF'in, Genel Kurulun tali bir organı olarak kurulduğu öngörülmektedir. Genel Kurulun tali bir organı olarak UNEF Birleşmiş Milletler İmtiyaz ve Muafiyetleri Sözleşmesi'nin hükümlerinden faydalanmaktadır. Mısır bu Sözleşme'ye 17 Eylül 1948'de katılmıştı. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 105'inci maddesinde; Teşkilat memurlarının Teşkilat ile ilgili görevlerini tam bağımsızlık içinde yapabilmek için gerekli imtiyaz ve masuniyetlerden faydalanacakları belirtilmekle beraber UNEF personelinin görevlerini serbestçe yapabilmeleri için birtakım özel imtiyaz ve muafiyetlere de ihtiyaç duyulmuştur.¹²²

UNEF'in Statüsü Anlaşması'na göre kuvvet mensupları tarafından Mısır da işlenecek cezai kaza yetkisi içine giren her türlü suç, birlik gönderen devletin münhasır yetkisi alanına bırakılmıştır (Paragraf 11). Bu

¹²⁰ ODMAN, s.177.

¹²¹ Ghali,Boutros B.(1996),“Peacemaking andPeacemaking fortheNew Century”,Olara A.Otonnu, ve Michael W. Doyle (ed.),Peacemaking And Peacekeping ForThe New Century, (Lanham: Rowman and Littlefield Publishers):21-26.

¹²² GÖNLÜBOL, s.174.

hüküm kuvveti gönderen devlete, NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşmalarının VII'nci maddesi hükümlerine nazaran daha geniş yetkiler tanımaktadır. Hukuki kaza yetkisi bakımından ise, UNEF mensupları, resmî görevleri ile ilgili her türlü meselede Mısır mahkemelerinin yetkisi dışında bırakılmışlardır. Resmî görevi ile ilgili bir meseleden dolayı kuvvet mensuplarından biri ile bir Mısır vatandaşı ya da Mısır Hükûmeti arasında çıkan ihtilaflar da bu maksatla kurulmuş özel bir komisyon tarafından karara bağlanacaktır (Paragraf 12). Bu özel komisyon şu şekilde kurulacaktır:

Bir üye Genel Sekreter tarafından, bir üye Mısır Hükûmeti tarafından, başkan ise Genel Sekreter ile Mısır Hükûmeti tarafından beraberce tayin edilecektir.¹²³ Genel Sekreter ile Mısır Hükûmeti arasında böyle bir anlaşmaya varılamazsa taraflardan biri, Milletlerarası Adalet Divanı başkanından bu tayini yapması talebinde bulunabilecektir (Paragraf 88 b).¹²⁴

Mahiyeti yukarıda belirtilen (Paragraf 88 b) anlaşmazlıklar dışında, Birleşmiş Milletlerle Mısır arasında Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması'nın tefsiri ve tatbiki ile ilgili çıkacak bütün anlaşmazlıklar, müzakere ya da diğer bir çözüm yolu ile halledilemediği takdirde, üç kişilik bir Hakem Mahkemesine havale edilecektir. Bu mahkeme yukarıda sözü geçen komisyonun kurulmasında takip edilen usul ile teşkil edilecek ve başkanla diğer bir üyenin tayini üzerine kurulmuş sayılacaktır. Mahkeme nisabı iki üyedir, kararların alınabilmesi için de iki üyenin müspet oyu kâfi gelecektir (Paragraf 40).¹²⁵

Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması'na göre, UNEF'in görevlerini yapabilmesi için karargâh ve kamp yeri olarak kullanacağı mahaller kumandan ile Mısır Hükûmeti arasında birlikte kararlaştırılacaktır. Bu mahaller Mısır ülkesinin bir parçası olarak kalmakla beraber, dokunulmazlığı haiz olacak ve kumandanın münhasır yetkisi altında bulunacaktır (Paragraf 19). Anlaşmaya kuvvetin hareket serbestisini temin için de hükümler konulmuştur. Bu arada yolların ve su yollarının, liman ve

¹²³ ODMAN, s.178.

¹²⁴ ÖNCÜ, s.35.

¹²⁵ ÖNCÜ, s.37.

havaalanı imkânlarının kuvvet için yapılan özel hizmetler dışında, resim ödemeden kullanılması öngörülmüştür (Paragraf 82 ve 38).¹²⁶

Diğer taraftan, Birleşmiş Milletlerle birlik gönderen devletler arasında da bu birliklerin statüsünü tespit maksadıyla mektup teatisi suretiyle benzer hükümler ihtiva eden birer anlaşma akdedilmiştir. Millî birlikler UNEF'teki görevlerine başlamak üzere memleketlerini terk ettikleri anda yürürlüğe giren bu anlaşmalarda kuvvetlerin milletlerarası statüye haiz oldukları hususunda açıklamalar bulunmaktadır. Gerçekten UNEF ile ilgili İç Nizamname'de de belirtildiği gibi, UNEF'te görevli oldukları süre içinde kumandan ile ona bağlı personel milletlerarası memur statüsüne haiz olmaktadır. (Paragraf 6, 29, 81, 82). Birlik gönderen bir devletle Birleşmiş Milletler arasında bir uyuşmazlık çıktığı takdirde bu uyuşmazlık, Birleşmiş Milletlerle Mısır arasında kurulacağını söylediğimiz mahiyet ve yapıda bir Hakemlik Mahkemesi tarafından çözülecektir.¹²⁷

Nihayet, UNEF'in hukuki statüsü ile ilgili hükümler ihtiva eden diğer bir belge de UNEF İç Nizamnamesi'dir. Bu iç Nizamname'de, kuvvetlerin hukuki statüsü hakkında, kuvvetin teşkili ile ilgili Genel Kurul kararlarıyla UNEF ile ilgili diğer anlaşmaların hükümlerine benzer hükümler bulunmaktadır.

1.7. BM Kuvvetleriyle İlgili Mali Hususlar

Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetlerinin hukuki statüsü hakkında olduğu gibi mali hususları hakkında da herhangi bir bilgi ihtiva eden vesikalara henüz ulaşılammıştır. Bu sebeple, burada bahse konu olanlar yalnız UNEF ile ilgilidir.

¹²⁶ Bu anlaşmada, ayrıca kuvvet mensuplarının mahallî kanunlara uymakla mükellef oldukları (Paragraf 6), Birleşmiş Milletler askerî polisinin görev ve yetkileri- (Paragraf 14-18), Birleşmiş Milletler bayrağının kullanılacağı yerler (Paragraf 20), kuvvet mensuplarının üniformalarını nasıl ve nerede taşıyacakları (Paragraf 21), silah taşımaları (Paragraf 22), Birleşmiş Milletlerle birlikte kuvvet gönderen devletler arasında vergi, gümrük ve diğer mali konulara dair uygulanacak esaslar (Paragraf 26-28), posta hizmetleri (Paragraf 29-31), belediye hizmetlerinden faydalanma (Paragraf 34), kambiyo ile ilgili hususlar (Paragraf 35 -38), kuvvette görev alacak yerli memurların durumu (Paragraf 37) hakkında da hükümler vardır.

¹²⁷ ÖNCÜ, s.37.

UNEF gibi geniş masrafları gerektiren bir kuvvet ile ilgili mali hususlar, önemli olduğu kadar devamlı meseleler ortaya çıkarmıştır. Her birliğe mensup askerin maaşları ve teçizatı kendi devletleri tarafından ödenmiş ve temin edilmiştir. Diğer taraftan nakliye, yakıt ve iâşe gibi bazı hususlar UNEF tarafından deruhte edilmiştir. UNEF mensuplarına günde bir dolar denizaşırı harcırahı da gene Birleşmiş Milletler tarafından ödenmiştir.¹²⁸

UNEF masraflarının Birleşmiş Milletlerin müsait bütçesinden karşılanması imkânsız görülmüştür. Onun için masrafların *ad hoc* esaslara göre karşılanması kararlaştırılmıştır. Genel Kurul, 26 Kasım 1956 tarihli Karar'ında, Genel Sekreter'e UNEF'in gelir ve giderlerini tespit etmek üzere hususi bir hesap açması için direktif vermiştir.

Başlangıçta UNEF'in masraflarını tespit etmek güç olduğu için Genel Kurul, 26 Kasım 1956 tarihli Karar'ında 10 milyon dolar tahsis etmiştir. Daha sonra bu tahsisat kademe kademe artırılmış, 31 Aralık 1957'de biten dönem için 16,5 milyon dolara, bir müddet sonra da aynı dönem için 30 milyon dolara çıkarılmıştır.¹²⁹ Genel Kurul bu son kararında UNEF'in faaliyetleri 81 Aralık 1957'den sonra devam ettiği takdirde Genel Sekreter'e 25 milyon dolara kadar harcama yetkisi vermiştir. Bütçe tahminleri Genel Sekreter tarafından 1958 yılı içinde sunulacaktı. Genel Kurul 31 Aralık 1957 sonuna kadar 30 milyon dolarlık bir tahsisat ayırırken bu masraflara her üye devletin Birleşmiş Milletlerin 1957 ve 1958 mutata bütçesine yapacakları katkılar nispetinde iştirak etmesini de kararlaştırmıştır.¹³⁰

¹²⁸ Uluslararası Adalet Divanının Danışma Görüş'ünde: "Örgüt harcamaları" şeklinde ele almadığı argümanına cevaben, Mahkeme bu yoruma uygun olmadığını belirtmiştir. UNEF finansmanı ile ilgili kararların analiz edilmesinde Mahkeme özel bir hesabin tesis edilmesinin Genel Kurul tarafından paylaştırıldığı gibi üyelerin katkılarında sağlanamayacağı anlamına gelmez. Bu konudaki karar, ki bu üçte ikilik çoğunluk gerekliliği ile uyarlanmıştır, UNEF harcamalarının başka şekilde Genel Kurul Birleşmiş Milletlerce üstlenilmesi veya üyeler tarafından paylaştırılması kararı alamayacağından "Örgüt Harcamaları" konusunda sonuç belirlenmemiştir. Bu nedenle Mahkeme UNEF harcamalarının yıldan yıla Madde 17, Paragraf 2 anlamı içerisinde Örgüt harcamaları olarak Genel Kurulca ele alınmasını belirlemiştir.

¹²⁹ GÖNLÜBOL, s.172.

¹³⁰ ATAK, s.125.

Sovyet Bloku, Şili ve Ekvator Genel Kurulun 28 Kasım 1957 tarihli Karar'ının aleyhinde oy kullanmışlardır. Sovyet Blokuna dâhil devletler UNEF masraflarının Teşkilatın bütün üyeleri tarafından ödenmesini kabul etmemişler, bu meselede Antlaşma'nın 17'nci maddesinin tatbik edilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Bu devletlerin iddialarına göre bütün masrafların hadiseye sebep olan devletler tarafından ödenmesi gerekmektedir. Bu bakmadan bu devletler, UNEF'in masrafları ile ilgili Genel Kurul kararlarının kendilerini bağlamayacağını ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nin bu iddiasının yerinde olmadığı düşünülmektedir. Çünkü Genel Kurulun, Birleşmiş Milletlerle ilgili mali konularda bütün devletleri bağlayan kararlar almaya yetkili olduğu söylenebilir. Gerçekten Antlaşma'nın 17'nci maddesinde Teşkilatın giderlerini, Genel Kurulun yaptığı taksim gereğince üyeler üzerine denilmekle bu hususta gayet açık bir hüküm konulmuştur.¹³¹ Sovyetler Birliği'nin bu tutumu karşısında Amerika Birleşik Devletleri kendi payına düşenden başka 3,5 milyon dolarlık bir bağışta bulunmuştur.¹³²

1.8. Uluslararası Adalet Divanının Danışma Görüşü ve Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nün 17. Maddesinin 1. ve 2. Fıkrası Çerçevesinde Birleşmiş Milletlerin Harcamalarının Hukuki Statüsü

Birleşmiş Milletlerin belirlenmiş harcamaları sorunu (Tüzük, Madde 17, Paragraf 2) Birleşmiş Milletlerin 20 Aralık 1961 tarihli Genel Kurulunda alınan karar ile istişare mütalaası için Mahkemeye götürülmüştür.¹³³ Mahkeme beşe karşı dokuz oy ile Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararlarına uygun olarak talepte benzer şekilde sıralanan Birleşmiş Milletlerin Kongo ve Orta Doğu'daki operasyonları ile ilgili olarak mütalaa için talep edilen sıralamada Genel Kurul kararında geçen yetkili harcamaların, Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nün 17. maddesi, 2 paragrafı anlamı içerisinde "Örgüt harcamaları" olduğunu açıklanmıştır.¹³⁴

¹³¹ Bk. 17. maddenin 1 ve 2 fıkrasını, harcama ile ilgili, Uluslararası Adalet Divanının Kararı, BM Harcamaları,

¹³² PAZARCI Hüseyin. Uluslararası Hukuk Dersleri I. Kitap, 9. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi, 2001, s.247.

¹³³ GÖNLÜBOL, s.173.

¹³⁴ ÖNCÜ, s.38.

Mahkeme başkanı Yasa'nın 66. maddesinin 2 fıkrasına uygun olarak, Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin, Mahkemenin yazılı beyan alabileceğini belirlediği sabitlenen 20 Şubat 1962 tarihine kadar soru hakkında bilgi sağlayabileceklerini dikkate almıştır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletlerin üyesi kimi devletler görüşleri hakkında beyanlarını, notlarını veya yazılarını sunmuşlardır: Bunlar; Avustralya, Bulgaristan, Beyaz Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Kanada, Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Portekiz, Romanya, Güney Afrika, İspanya, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri, Yukarı Volta. 14-21 Mayıs tarihleri arasında yapılan duruşmalarda Mahkeme Kanada, Hollanda, İtalya, Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda, Norveç, Avustralya, İrlanda, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcilerinin sözlü beyanlarını dinlemiştir.¹³⁵

Mütalaasında Mahkeme ilk olarak; Mahkemenin bir görüş bildirmesini reddetmesi, sorunun kendisini politik bir yapıya getireceğini ve Pakt hükmünün yorumlanmasının aslında tüzel bir görev olarak alınmasına davet eden bir talebe, politik bir özellik verilemeyeceğini beyan etmiştir. Bu bağlamda Mahkeme Doğu Karelya'nın durumu ile ilgili istişare mütalaasında Daimî Uluslararası Adalet Divanında önceden belirtilen prensipleri ve mevcut Mahkeme tarafından Bulgaristan, Macaristan ve Romanya ile barış anlaşmalarının yorumu ile ilgili istişare mütalaalarında (ilk evre) ve UNESCO'ya karşı yapılan şikâyetler üzerine ILO'nun İdari Mahkeme Kararını geri almış ve neden Genel Kurulun ondan talep ettiği istişare mütalaasını vermemesi gerektiği konusunda herhangi bir "mücbir sebep" göstermemiştir.¹³⁶

Bu noktada Mahkeme Fransız Hükûmetinin değişiklik talebinin reddinin, Mahkemenin belirli harcamaların Tüzüğüne hükümlerine uygun olarak karara bağlanıp bağlanmadığı sorusunun, eğer mahkeme bu konunun dikkate alınmasını uygun görür ise göz önünde bulundurması gereken konulardan hariç tutmaması için bir direktif oluşturmadığını

¹³⁵ P. WECKEL, 'Droit de la paix et de la sécurité internationales', in D. ALLAND (dir.), Droit international public, (Paris: PUF, 2000), s. 552;

¹³⁶ GÖNLÜBOL, s.174.

mütalaa etmiştir. Mahkeme, Genel Kurulun Mahkemeyi Paktın bütün içeriğinde bulunan Tüzüğün diğer maddeleri ışığında 17. maddeyi yorumlamasına engel olup olmayacağı konusunda Fransız değişikliğinin reddinin soruya ilişkin herhangi bir bağlantısının olup olmadığını da kabul etmemiştir. Tekrar yöneltilen soruya dönüldüğünde Mahkeme Tüzüğün 17. maddesi 2. paragrafının yorumlanması içerisinde bulunduğu ve ilk sorunun “örgütün harcamalarının” ne olduğunun tespiti olduğunu belirtmiştir.¹³⁷

Tüzüğün tasarısı ve genel yapıda bulunduğu yerin duruş noktasından Madde 17'nin dikkate alınmasına geçildiğinde, Mahkeme bu maddenin genel amacının Örgütün finansmanı üzerinde kontrol sağlanması ve Örgütün paylaştırılan miktarının toplanması olduğunu tespit etmiştir. Uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi için yapılan tabikatlardan doğan harcamaların Tüzüğün Madde 17 Paragraf 2 anlamı içerisinde “Örgüt harcamaları” olmadığı yönündeki argümana cevaben, mademki Güvenlik Konseyi tarafından ele alınması gerekenler altında ve daha çok Tüzük Madde 43 doğrultusunda müzakere edilen anlaşmalar ile ilgili, Mahkeme konuda Güvenlik Konseyinin Madde 24 altındaki sorumluluklarının “birincil” olduğunu ve münhasır olmadığını belirlemiştir. Tüzük, Genel Kurulun uluslararası barış ve güvenlik ile ilgili olduğunu iyice açıklamaktadır. Madde 17 Paragraf 2 altında Genel Kurula, onlara paylaştırılan harcamaların kısmını karşılamaları gereken sorumluluk getiren harcamaların, üyeler arasında paylaştırılmasına yetki verilmiştir. Eğer bu harcamalar başka şekilde sağlanmayacak olan barış ve güvenliğin sağlanmasını için harcamalar içerisine dâhil edilmiş ise, son bahsedilen meblağın üyeler arasında paylaştırılması yetkisi Genel Kurulundur. Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulun ilgili fonksiyonlarını ve yetkilerini belirleyen hükümlerden hiçbirisi bu dağılımın Genel Kurulun barış ve güvenliğin sürdürülmesi için belirlenen önlemlerin finansmanını sağlama yetkisinden hariç tutması görüşünü desteklemektedir.¹³⁸

¹³⁷ Birleşmiş Milletler (2011), Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, (Ankara: Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi), s:321

¹³⁸ J.W. HALDERMAN, 'Legal Basis For United Nations Armed Forces', A.J.I.L., 1962, s. 972

İstişare mütalaası talebinde belirtilen karara uygulanan görüş Mahkemenin görüşü için bir temel olarak yüzey olabilir. Ancak Mahkeme Orta Doğu'da Birleşmiş Milletler Olağanüstü Durum Kuvvetleri (UNEF) ve Birleşmiş Milletlerin Kongo'daki (ONUC) operasyonları ile ilgili harcamalarını ayrıca inceleme yoluna gitmiştir.¹³⁹

Mahkeme UNEF ile ilgili olarak, icra önlemlerini oluşturan atılan ilgili uluslar ile düzenlenmesi gerektiğinden feshetmiştir. Diğer yandan UNEF operasyonları Birleşmiş Milletlerin öncelikli amacını yerine getirmek üzere yapılmıştır ki bu durumun barışçı olarak sürdürülmesini teşvik etmektedir. Bu nedenle Genel Sekreter yetkililerden ona meydana gelen mali yükümlülükleri, bu yükümlülük için sağlanan harcamaların "Örgüt harcamaları" olarak dikkate alınması konusunda hareket etmiştir. Genel Kurulun hiçbir zaman UNEF harcamalarını direkt veya dolaylı olarak Madde 17 Paragraf 2 anlamında "Örgüt harcamaları" şeklinde ele almadığı argümanına cevaben, mahkeme bu yoruma uygun olmadığını belirtmiştir. UNEF finansmanı ile ilgili kararların analiz edilmesinde mahkeme özel bir hesabın tesis edilmesinin Genel Kurul tarafından paylaştırıldığı gibi üyelerin katkılarından sağlanamayacağı anlamını getirmez. Bu konudaki karar ki bu üçte ikilik çoğunluk gerekliliği ile uyarlanmıştır, UNEF harcamalarının başka şekilde Genel Kurul Birleşmiş Milletlerce üstlenilmesi veya üyeler tarafından paylaşılması kararı alamayacağından "Örgüt harcamaları" sonucunda durulması konusunu belirlemiştir. Bu nedenle Mahkeme UNEF harcamalarının yıldan yıla Madde 17, Paragraf 2 anlamı içerisinde Örgüt harcamaları olarak Genel Kurulca ele alınmasını belirlemiştir.¹⁴⁰

Kongo'daki operasyonlara döndüğünde ise, Mahkeme başlangıçta 14 Temmuz 1960 tarihli Güvenlik Konseyi Karar'ında yetki verildiğini, bunun muhalif oy olmadan uyarlandığını anımsamıştır. Kongo Hükümeti'nin müracaatı, Güvenlik Konseyi ve Güvenlik Konseyindeki müzakereler ışığındaki karar açıkça uluslararası barış ve güvenlik görüşü ile uyarlanmıştır. Güvenlik Konseyinin bu tür operasyonları ile ilgili karar ve raporlarının incelenmesinde Mahkeme, Güvenlik Konseyinin

¹³⁹ ODMAN, s.177.

¹⁴⁰ T.O. WEISS, 'UN Military Operations after the Cold War: Some Conceptual Problems', R.C.D, September 1993, s. 5.

eylemleri konusunda Güvenlik Konseyinin ve Güvenlik Konseyinin mükerrer görüş, teyit, onay ve tasdikleri ışığında Kongo'daki operasyonların Güvenlik Konseyi Tüzüğü ile verilen yetkilere uygun olmadığı sonucuna varmıştır. Bu operasyonlar Tüzük VII altında herhangi bir devlete karşı "önleyici veya icra tedbirlerine" dâhil değildir, bu nedenle Madde 11'de ele alınan "eylem" tanımı altında dikkate alamaz. Genel Sekreterlik için doğan mali yükümlülükler hem Güvenlik Konseyi hem de Genel Kurula verilen yetki ile Genel Kurulun Tüzük Madde 17 Paragraf 2 altında hüküm kurmaya yetkili olduğu Örgüt yükümlülüğüdür.¹⁴¹

Kongo'daki operasyonların finansmanı ile ilgili olarak Mahkeme, Genel Kurula Madde 17, Paragraf 2 altında verilen güç doğrultusunda bununla birlikte verilen "düzenli bütçe" altında "olağandışı" ve "esasen farklı" bazı harcamalarda dahi iki kez karar verdiğinden çıkarılana göre düzenli bütçe tespiti doğrultusunda harcamalara kararını anımsamıştır.¹⁴²

Bunlara işaret edilerek Tüzük Madde 17 Paragraf 2 metninin örgüt harcamalarının, örgüt amacı dışında yürütülen masrafların ödenmesini ve diğer yandan istişare mütalaası için talepte işaret edilen harcamalara yetkilendirme kararının incelenmesinde ihtilafli harcamaların Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nün 17. maddesi 2. paragrafı anlamı içerisinde Örgüt harcamaları olarak ele alınması sonucuna karşı olan argümanları temelsiz bulmuş, Mahkeme sonuç olarak Genel Kurul tarafından sunulan sorunun olumlu olarak cevaplanması sonucuna varmıştır.¹⁴³

SONUÇ

Kongo operasyonunda yapılan harcamaların, Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından yapılan harcama olduğu sonucuna varmıştır. Bu nedenle karşılanması gerektiği Mahkeme tarafından bildirilmiştir. Şimdiye kadar bu çalışmada ifade edilenler göz önünde tutulunca, Birleşmiş Milletlerin genel olarak barış operasyonunun gelişimi ve Uluslararası Adalet Divanından çıkan kararlar sonuca vardığı olaylardan bazılarını ele alarak

¹⁴¹ J.W. HALDERMAN, s. 973.

¹⁴² ÖNCÜ, s.53,

¹⁴³ GÖNLÜBOL, s.175.

bu çalışmanın sonucunu vermiştir. Süveyş ve Kongo denemelerinden şu genel sonuçlara varılabilir: Kongo teşebbüsleri Birleşmiş Milletler tarafından bir mütecavize karşı alınmış zorlama tedbirleri değil belirli amaçlara ulaşmak için alınmış düzenleyici tedbirlerdir. Kongo olayı teşebbüsünden sonra, durum gerektirdikçe bu çeşit bir kuvvet kullanılması Birleşmiş Milletlerin devamlı bir siyaseti hâline gelmiş görünmektedir.

Kongo olayında Güvenlik Meclisi tarafından kurulmuştur. Kongo olayında Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetlerinin Güvenlik Meclisinin tali bir organı olarak kurulduğu hakkında hiçbir açıklamaya rastlanılmamıştır. Bununla beraber, Birleşmiş Milletler Kongo Kuvvetlerini de Meclisin tali bir organı olarak kabul etmek yanlış olmaz kanısındayız. Antlaşmanın VII'nci Bölümü hükümleri dışında, bir devletin ülkesine Birleşmiş Milletler tarafından kuvvet gönderilmeden önce devletler hukuku ve Birleşmiş Milletler Antlaşması gereğince bu devletin *tasvibini* almak gerekmektedir. Bir ülkeye bu şekilde gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetleri o ülke devletinin emrine verilmemekte, Birleşmiş Milletlerin emrinde kalmakta ve yalnız yetkili Birleşmiş Milletler organlarının kararlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Bu şekilde kurulan Birleşmiş Milletler Kuvvetleri faaliyette buldukları ülke devletinin iç işlerine karışma yetkisine haiz değillerdir. Bu kuvvetler yalnız (meşru müdafaa) hâlinde silah kullanabilirler. Kuvvetin büyüklüğü, yapısı ve katkıda bulunacak devletlerin seçimi her meselelerin gösterdiği özelliklere göre tespit edilmektedir. İncelediğimiz iki olayda Güvenlik Meclisinin devamlı üyelerinden hiçbir kuvvet alınmaması esası benimsenmiştir.

Bir ülkeye gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin, normal olarak, görevlerini tamamladıkları zaman ülkeyi terk etmeleri gerekir. Ancak sarahat bulunmadığı takdirde görevin ne zaman tamamlanmış olacağını tespit etmek güçleşebilir. Eğer bu konuda kuvveti kabul eden devlet ile Birleşmiş Milletler arasında bir anlaşmazlık çıkarsa bu anlaşmazlığının hukuki yollarla çözülmesi sağlanamadığı takdirde, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin ülke devletinin rızası hilâfına o ülkede kalması siyasi bakımdan güç, hatta imkânsız olabilir.

Kuvvet katkısında bulunan devletin de aynı şekilde, kuvvetlerini istediği zaman geri çekebileceğini kabul etmek gerekir. Ancak kuvvetlerini çekmeden bir süre önce, bu kararından Birleşmiş Milletleri haberdar etmesi gerektiği de tabiidir. Birleşmiş Milletler Kuvvetleri, Genel Kurul veya Güvenlik Konseyinin tali birer organı olduklarına göre, kabul eden devletin ülkesinde buldukları sürece Birleşmiş Milletler İmtiyaz ve Muafiyetleri Sözleşmesi hükümlerinden faydalanmaktadır. Ancak Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin durumu bazı özel imtiyaz ve muafiyetleri de gerektirmiştir. Bunlar, Birleşmiş Milletlerle kabul eden devlet arasında akdedilen anlaşmalarla öngörülmüştür.

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin masrafları, Birleşmiş Milletlerin mutlak bütçesinden karşılanamayacak kadar büyük olmuştur, bu masrafları karşılamak için özel bir hesap açmak gerekmiş ve masraflar, her üye devletin bu özel hesaba mutlak bütçeye yaptıkları ödemeler oranındaki katkıları ve bazı devletlerin bağışlarından karşılanmıştır.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- ATAK, M. Sadık. Harp Sonrası Dünya, 1945- 1966: Post War World, Ankara: Ankara Basım ve Cilt Evi, 1966.
- BOZKURT, Enver- KÜTÜKÇÜ, M, Akif - POYRAZ, Yasin. Devletler Hukuku Mevzuatı, 1.Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004.
- BOZKURT, Enver. Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı, 1.Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtımları, 2004.
- BOZKURT, Enver. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, 3. baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007.
- ÇELİK, Edip F. Milletlerarası Hukuku Birinci Kitap, İstanbul: Filiz Kitap Evi, 1987.
- ÇİFÇİ, Selda. "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı", *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler-V*, Muharrem Balcı (İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları, Aralık 2016)
- ÇİFÇİ, Selda. "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı". *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler-V*. Muharrem Balcı. s. 491 İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları, Aralık 2016.
- DOĞAN, İlyas. Devletler Hukuku, 1 Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Ghali,Boutros B.(1996),"Peacemaking andPeacemaking fortheNew Century",Olara A.Otonnu, ve Michael W. Doyle (ed.),Peacemaking And Peacekeping ForThe New Century, (Lanham: Rowman and Littlefield Publishers):
- HALATÇI, Ülkü. BM Ortak Güvenlik Sistemi ve Sistemin İşleyişindeki Sorunlar (Y. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE), 2004.
- J.W. HALDERMAN, 'Legal Basis For United Nations Armed Forces', A.J.I.L., 1962.
- KONİ, Hasan, "Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejik Analiz", Stratejik Analiz Dergisi IV, Cilt: 4, 2003.

- MAOGOTO, Jackson, 'from Congo to Esat Timor in Fourty Years: The UN Finally Crossing the Rubicon Between Peace- Keeping and Peace Making' Newcastle L. Rev. Vol:4, 1999- 2000.
- MARTİN, Lan, İternational İntervention in Esat Timor, in Humanitarian İntervention and İnternational Relations, Edt. By WELSH, Jennifer M. Oxford, 2004.
- ODMAN, M. Tevfik. Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözümlemesi ve Barışçı Destekleme Operasyonları, 1. Baskı, Adana: Çağ Üniversitesi Yayınları No:6, Hukuk Fakültesi Yayınları, No, 2, 2002.
- P. WECKEL, 'Droit de la paix et dela sécurité internationales', in D. ALLAND (dir.), Droit international public, (Paris: PUF, 2000).
- PAZARCI, Hüseyin. Uluslararası Hukuk Dersleri I. Kitap, 9. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi, 2001.
- SUR, Melda. Uluslararası hukukun Esasları, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2000.
- TAŞDEMİR, Fatma. Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, 1. Baskı. Ankara: Uşak Yayınları, 2006.
- TÜTÜNCÜ, Ayşe Nur. İnsancıl Hukuka Giriş, 4. baskı. Ankara: Beta Yayınları, 2019.
- YAVUZ ALANGOYA İçin Armağan, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2009.
- Marrack Goulding, The Evolution of United Nations Peacekeeping, International Affairs, Vol.69,1993.
- Eadson Louis Millard Burns (LTG) ve George G. Harrap, "Between Arab and Israeli", Middle East Journal Vol. 17, No. 1/2, Winter-Spring, London, 1963.
- John Gerard Ruggie, The UN, Peace and Force, ed. Michael PUGH, The UN and the Collective Use of Force: Whither or Whether, , Frank Cass&Co.Ltd., London, 1997.

MAKALE VE DERGİLER

- ARIBOĞAN, Deniz Ü. "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler ve Temel Sorunları", *Avrasya Dosyası* BM Özel Sayısı, cilt: 8, sayı: 1, (2002), s.128-148.
- ÇAYCI, Sadi, "Barış Gücü Harekâtının Hukuksal Esasları", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, c: 112, s: 335 (1993), s. SAYFA ARALIĞI YOK
- G. I. A. D. Draper, "The Legal Limitations upon the Employment of Weapons by the United Nations Force in the Congo", *12 International and Comperative Law Quarterly (ICLQ)* 887 (1963).
- GÖNLÜBOL, Mehmet. "Birleşmiş milletler kuvveti: Süveyş ve Kongo olayları" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, cilt: 16, sayı: 1, (Mart 1961), SAYFA ARALIĞI YOK
- GÜN, Ö. Rengin, "Birleşmiş Milletler Örgütünün Örgütlenme İlkeleri ve Örgüt Yönetimi Açısından İncelenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 2, (2000), s.2. s. SAYFA ARALIĞI YOK
- KESKİN, Funda, "Yeni Barış Güçleri", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, c: 54, s: 4, (1999), s.67-81.
- KONİ, Hasan, "Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejik Analiz", *Stratejik Analiz Dergisi* IV, cilt: 4, sayı: 38, (2003), s.81-83.
- KÜTÜKÇÜ, M. Akif. "Uluslararası Hukukta BM Barışı Koruma Kuvvetlerinin Değişen Rolü", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c: 11, sayı: 3-4 (2003), s. 137-152.
- ÖNCÜ, Mehmet. "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri" *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, cilt: 2, sayı: 6, (2006), s. 31-57.

WEB

- <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/211/00/IMG/NR021100.pdf?OpenElement> BM Temel İlkeler, Operasyonları.(Erişim Tarihi: 13.01.2017)
- <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/II/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>. (Erişim Tarihi: 11.01.2018).

<http://www.un.org/Docs/SG/.agpeace.html>. (Erişim Tarihi: 11.01.2017)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unikom/12.01.2017>

<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection>, (Erişim Tarihi: 13.01.2018)

<http://www.unicankara.org.tr/index.php?LNG=1&ID=102>. Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara, BM Harcamaları ile ilgili, (Erişim Tarihi: 13.01.2017)

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/25/IMG/NR059625.pdf?OpenElement> (06.01.2017)

<http://www.unicankara.org.tr/index.php?LNG=1&ID=102>. (03.08.2018)

KISALTMALAR

BM	: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
UNEF	: UNITED NATIONS EMERGENCY FORCE
UNFICYP	: UNITED NATIONS PEACE- KEEPING FORCES IN CYPRUS, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, ULUSLARARASI KUVVETLERİ, KIBRIS
UNOSOM	: UNITED NATIONS OPERATION SOMALIA
UNPROFOR	: UNITED NATIONS PROTECTION FORCE
UNIKOM	: UNITED NATIONS IRAQ- KUWAIT, OBSERVATION MISSION
SSCB	: SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ BİRLİĞİ
UNSF	: UNITED NATIONS ECURITY FORCE
IGH	: INTERNATIONALER GERICHTSHOF